

LÄROPLAN FÖR KOMMUNAL VUXEN- UTBILDNING

GÖTEBORGS UNIVERSITETSBIBLIOTEK

100159 1388

TILLHÖR REFERENSBIBLIOTEKET

UTLÅNAS EJ

L⁸²
VUX

Allmän del

Mål och riktlinjer

Timplaner

ner

oplan

er

TEK. GÖTEBORGS. UNIV.

BIBLIOTEK. GÖTEBORGS. UNIVERSITETS.

Pedagogiska biblioteket

propäner
641

L₈₂
VUX

LÄROPLAN FÖR KOMMUNAL VUXENUTBILDNING

ALLMÄN DEL

Mål och riktlinjer

Timplaner

Kursplaner

SKOLÖVERSTYRELSEN

Liber UtbildningsFörlaget
162 89 STOCKHOLM

Upplysningar och beställningsadress:
Liber distribution
Läromedelsorder
162 89 STOCKHOLM
Tfn 08-739 91 00

GETTORNS
UNIVERSITETSBIBLIOTEK
KUNGÄLV TINGSBIL

SO

Läroplan för kommunal vuxenutbildning

Läroplan för kommunal vuxenutbildning, Lvux 82, består av två delar, en allmän del och ett kommentarmaterial som ansluter till denna.

Denna bok utgör den **allmänna delen** som innehåller mål och riktlinjer samt tim- och kursplaner.

Redaktion	Kerstin Heikenfeldt
Ateljé	Henriette Koblanck och Britta Svensson
Teknisk produktion	Hans Finnman
Tekniska data	<i>Sättning</i> Century Schoolbook 10/12 <i>Tryckmetod</i> Offset <i>Papper</i> 100 g Munkens Allround <i>Bindning</i> Textilhäftad
Presslagd	April 1982

© 1982 Skolöverstyrelsen och Liber UtbildningsFörlaget

ISBN 91-40-70812-8

1 2 3 4 5 6 7 8 9 10

Gummessons Tryckeri AB, Falköping 1982

Innehåll

Inledning 6

- 1 Komvux, SSV och grundvux 6
- 2 Grundläggande bestämmelser 7
- 3 Läroplanen och dess delar 8
- 4 Lokala arbetsplaner 9

Mål och riktlinjer 12

- 1 *Mål och målgrupper 12*
 - 1.1 Allmänna mål för vuxenutbildningen 12
 - 1.2 Särskilda mål för komvux 12
 - 1.3 Målgrupper för komvux 13
 - 1.4 Prioritering mellan utbildningar inom komvux 13
- 2 *Komvux uppbyggnad 14*
 - 2.1 Ämneskurssystem 14
 - 2.2 Kursernas uppbyggnad 14
 - 2.3 Grunddel och fördjupningsdel 16
 - 2.4 Lokala arbetsplaner 16
 - 2.5 Stödjande och elevvårdande insatser 17
- 3 *Allmänna riktlinjer för verksamheten 18*
 - 3.1 Utgångspunkter 18
 - 3.2 Kunskapssyn – inläring 19
 - 3.3 Attityder, normer och värderingar 21
 - 3.4 Personlighetsutveckling 21
 - 3.5 Saklighet och allsidighet 22
 - 3.6 Kommunikationsfärdigheter 23
 - 3.7 Ämnesövergripande frågor 23
 - 3.8 Kursdeltagare med särskilda behov 24
 - 3.9 Studie- och yrkesorientering 26
- 4 *Metoder och arbetsformer 27*
 - 4.1 Deltagarmedverkan och ansvarsfördelning 27
 - 4.2 Inskolningsperiod 28
 - 4.3 Studieplanering. Urval av stoff 28

- 4.4 Kursplanering och återkommande kursvärdering 29

- 4.5 Arbetsformer 30

- 4.6 Hemarbete 31

- 4.7 Läromedel 31

- 4.8 Redovisningsformer, betygsättning och annan utvärdering 33

5 Grundskolkurser inom komvux 33

- 5.1 Ämnen 33

- 5.2 Grundskolkompetens 34

- 5.3 Antal lektioner 34

- 5.4 Delning av kurs i undervisningsgrupper 35

- 5.5 Betygsättning 35

Kurs- och timplaner 37

Svenska 44

Svenska som främmande språk 49

Matematik 55

Engelska 59

Religionskunskap 62

Samhällskunskap 64

Historia 66

Geografi 69

Biologi 71

Kemi 73

Fysik 76

Franska 79

Tyska 82

Hemspråk 85

Föreliggande läroplan utges av SÖ med stöd av följande förordning.

Förordning om 1982 års läroplan för kommunal vuxenutbildning;

utfärdad den 11 mars 1982.

Regeringen föreskriver följande¹.

1 § Från och med den 1 juli 1982 skall i en läroplan för den kommunala vuxenutbildningen (1982 års läroplan för komvux) såsom en allmän del ingå

1. inledning,
2. mål och riktlinjer,
3. timplaner,
4. kursplaner.

I läroplanen skall dessutom ingå kommentarmaterial.

2 § Inledningen samt mål och riktlinjer skall ha den lydelse som framgår av bilaga till denna förordning.

3 § Av 16 § förordningen (1971:424) om kommunal och statlig vuxenutbildning framgår att timplanerna och kursplanerna samt kommentarmaterialet fastställs av skolöverstyrelsen.

För grundskolkurserna skall nya timplaner och kursplaner gälla från och med den 1 juli 1982. För övriga kurser får de timplaner och kursplaner som gäller vid utgången av juni 1982 tills vidare ingå i 1982 års läroplan för komvux, i den mån de inte strider mot föreskrifter och andra beslut som regeringen meddelar.

4 § Mål och riktlinjer skall i tillämpliga delar gälla även för kurser som har påbörjats före den 1 juli 1982.

De nya timplanerna och kursplanerna för grundskolkurser skall gälla endast kurser som påbörjats den 1 juli 1982 eller senare.

Skolöverstyrelsen skall snarast kungöra denna förordning i skolöverstyrelsens publikation Läroplaner.

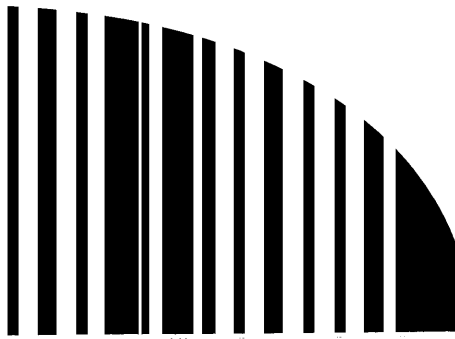
Förordningen träder i kraft den 1 juli 1982.

På regeringens vägnar

JAN-ERIK WIKSTRÖM

Barbro Wickberg

1 Jfr prop. 1980/81:203, UbU 1981/82:1, rskr 1981/82:46

bedding

Inledning

1 Komvux, SSV och grundvux

Den kommunala vuxenutbildningen (*komvux*) har funnits sedan den 1 juli 1968. Genom komvux kan vuxna få utbildning som svarar mot den som ungdomar får i grundskolan och gymnasieskolan. Dessutom finns särskild yrkesinriktad utbildning.

Komvux har stor betydelse inte bara för vuxna som har kort utbildning. Komvux gör det också möjligt för människor att efter några års yrkesverksamhet komplettera sin tidigare utbildning eller skaffa sig en utbildning med annan inriktning. På detta sätt kan komvux fungera som ett led i en återkommande utbildning. Komvux har utnyttjats arbetsmarknadspolitiskt för att ge utbildning till arbetslösa eller till dem som hotas av arbetslöshet. Komvux har också i viss utsträckning kommit att användas för att utbilda anställda inom företag och kommunala och statliga förvaltningar.

Både primärkommuner och landstingskommuner får anordna komvux. Landstingskommunerna får dock enbart anordna sådan utbildning som kan ingå i landstingskommuns gymnasieskola.

Komvux består av fristående ämneskurser, vilka vanligen anordnas som koncentrationsläsning. De kan läsas var för sig eller kombineras så att de leder fram till en fullständig kompetens motsvarande den som ges i grundskolan och gymnasieskolan.

Komvux var till en början huvudsakligen en fritidsutbildning på

kvällstid. Under 1970-talet har emellertid reformer på andra områden kommit att i viss mån förändra komvux karaktär. Lagen om arbetstagares rätt till ledighet för utbildning och utbyggnaden av det särskilda vuxenstudiestödet har medfört, att utbildningen i teoretiska kurser inom komvux nu till stor del sker på dagtid och även på heltid.

Som ett komplement till komvux finns vuxenutbildning vid statens skolor för vuxna (SSV) i Härnösand och Norrköping, som rekryterar studerande från hela landet. Studierna vid SSV bygger på självstudier i form av brevstudier på hemorten och periodvis återkommande undervisning vid skolorna, så kallad varvad undervisning. Vid skolan i Norrköping förekommer också utbildning enbart i brevform.

Sedan 1977 åligger det primärkommunerna att anordna grundutbildning för vuxna (*grundvux*). Utbildningen vänder sig till dem som saknar grundläggande kunskaper och färdigheter i att läsa, skriva eller räkna och som önskar delta i sådan undervisning. Grundvux utgör en egen skolform med egna bestämmelser men skall organisatoriskt anknytas till komvux. Grundvux ingår som en naturlig del i kommunens vuxenutbildning.

2 Grundläggande bestämmelser

Verksamheten inom komvux, SSV och grundvux utformas efter föreskrifter och riktlinjer, som fastställs av riksdag och regering. Vissa förhållanden regleras dessutom genom avtal, som sluts mellan statens arbetsgivarverk eller kommunerna och olika personalorganisationer.

För komvux, SSV och grundvux finns ingen särskild lag. Där- emot finns förordningar som regeringen utfärdar. Den grundläggande förordningen för komvux och SSV är förordningen om kommunal och statlig vuxenutbildning. För grundvux gäller förordningen om grundutbildning för vuxna. Vissa frågor regleras i särskilda förordningar. En sådan är förordningen om tjänster

som lärare vid skolväsendet i kommun. Det finns också föreskrifter och allmänna råd som utfärdas av skolöverstyrelsen (SÖ).

3 Läroplanen och dess delar

I förordningen om kommunal och statlig vuxenutbildning finns föreskrifter om att det skall finnas en särskild läroplan för komvux. Den skall i tillämpliga delar gälla även för SSV. Enligt förordningen om grundutbildning för vuxna skall läroplanens mål och riktlinjer i tillämpliga delar gälla för grundvux.

Läroplanen för komvux består av två delar, en allmän del och ett kommentarmaterial. Den allmänna delen innehåller mål och riktlinjer för verksamheten samt timplaner och kursplaner.

Mål och riktlinjer, som fastställs av regeringen, utgår från de allmänna mål för vuxenutbildningen och de särskilda mål för komvux som har antagits av riksdag och regering. I vissa fall bygger mål och riktlinjer på föreskrifter i t ex förordningen om kommunal och statlig vuxenutbildning. Mål och riktlinjer kan då inte läsas för sig utan måste läsas mot bakgrund av förordningen.

Timplanerna fastställs av SÖ och anger antalet lektioner för de olika kurserna.

Kursplanerna fastställs också av SÖ. De är indelade i mål och huvudmoment som beskriver undervisningens inriktning och innehåll i de olika kurserna.

Som stöd för undervisningen och för det lokala utvecklingsarbetet utarbetar SÖ ett *kommentarmaterial* till mål och riktlinjer och till kursplanerna. Det utges, kompletteras och förnyas fortlöpande. Det innehåller inga föreskrifter. Kommentarmaterialet belyser aktuella frågor och problem. Där diskuteras alternativa metoder att söka bemästra svårigheter och arbeta i den riktning som målen för komvux anger.

4 Lokala arbetsplaner

I förordningen om kommunal och statlig vuxenutbildning finns föreskrifter om att det för varje skolenhet med komvux eller SSV skall finnas en lokal arbetsplan för utbildningen, åtminstone för grundskolkurserna. Arbetsplanen utgör en konkretisering av målen för verksamheten.

Mål och riktlinjer

1 Mål och målgrupper

1.1 Allmänna mål för vuxenutbildningen

Komvux är en del av den samhällsstödda vuxenutbildningen. Andra former av sådan vuxenutbildning är SSV, grundvux, folkhögskola, studiecirkelverksamhet och arbetsmarknadsutbildning.

Vuxenutbildningen syftar till

1. att överbrygga utbildningsklyftorna och därigenom verka för ökad jämlikhet och social rättvisa,
2. att öka de vuxnas förmåga att förstå, kritiskt granska och medverka i kulturellt, socialt och politiskt liv och därigenom bidra till det demokratiska samhällets utveckling,
3. att utbilda vuxna för varierande arbetsuppgifter, medverka till arbetslivets förändring och bidra till full sysselsättning och därigenom främja utveckling och framsteg i samhället samt
4. att tillgodose de vuxnas individuella önskemål om vidgade studie- och utbildningsmöjligheter och att ge dem tillfälle att komplettera ungdomsutbildningen.

1.2 Särskilda mål för komvux

Komvux skall medverka till att förverkliga vuxenutbildningens

allmänna mål genom att erbjuda vuxna kompetensinriktad utbildning. Det sker genom att komvux

1. anordnar utbildning såväl för kompetens i enstaka ämnen som för fullständig kompetens motsvarande den som ges i grundskolan och gymnasieskolan,

2. förmedlar kunskaper i det egna yrket eller utbildar för ett nytt yrke genom att anordna utbildning motsvarande sådan som ges i gymnasieskolan eller enligt kursplaner som fastställts efter samråd med arbetsmarknadens parter.

1.3 Målgrupper för komvux

Komvux vänder sig till alla vuxna som har behov av kompetensinriktad utbildning på grundskol- och gymnasieskolnivå.

Komvux skall framför allt erbjuda utbildning till dem som tidigare fått minst av utbildningsresurserna i samhället. Information och rekrytering skall därför i första hand inriktas på korttidsutbildade, resurssvaga och socialt utsatta personer.

En annan viktig målgrupp för komvux är vuxna som vill gå ut i arbetslivet och yrkesverksamma personer som har behov av att komplettera sitt yrkeskunnande eller vill förändra sin situation i arbetslivet.

Ytterligare en målgrupp för komvux är människor som behöver komplettera sin tidigare utbildning och skaffa sig behörighet för fortsatta studier.

1.4 Prioritering mellan utbildningar inom komvux

När resurserna att anordna utbildning inom komvux är begränsade, bör en prioritering göras mellan olika kurser. Med hänsyn till de allmänna målen för vuxenutbildningen och till de särskilda målen och målgrupperna för komvux bör utbildningarna inom komvux prioriteras i följande ordning, om inte annat följer av särskilda föreskrifter:

1. överbyggande utbildning motsvarande den som ges i grundskolan samt arbetsmarknadsinriktad utbildning, dvs sådan ut-

bildning som är ägnad att tillgodose ett behov på arbetsmarknaden,

2. behörighetskomplettering, dvs utbildning som ger formell behörighet och reell kompetens för högskolestudier,

3. överbryggande utbildning motsvarande annan utbildning som ges i gymnasieskolan.

2 Komvux uppbyggnad

2.1 Ämneskurssystem

Komvux omfattar utbildning som svarar mot den som ges i grundskolan och gymnasieskolan. Dessutom finns särskild yrkesinriktad utbildning.

Utbildningen inom komvux är uppbyggd av fristående kurser. I regel ingår bara ett ämne i varje kurs. I särskilda yrkesinriktade kurser kan flera ämnen ingå i samma kurs. Vilka kurser som skall anordnas i en kommun bestäms av skolstyrelsen. Före beslut om att anordna yrkesinriktad utbildning skall skolstyrelsen samråda med arbetsmarknadens parter.

Varje kurs bildar en avgränsad helhet och måste kunna studeras fristående från andra kurser. Men det måste också vara möjligt för en vuxenstuderande att kombinera olika kurser med varandra. Kurser på grundskolnivå kan således kombineras med kurser på gymnasieskolnivå och särskilda yrkesinriktade kurser. Kurserna kan också kombineras på så sätt, att de leder fram till en fullständig kompetens motsvarande den som ges i grundskolan och gymnasieskolan.

2.2 Kursernas uppbyggnad

Ämnen förekommer inte sällan både i grundskolan och i gymnasieskolan med samma beteckning men med olika omfattning och

innehåll. Ämnenas innehåll och omfattning kan också skilja sig mellan de olika studievägarna i gymnasieskolan. I komvux delas i stället de teoretiska ämnena samt vissa yrkesinriktade ämnen upp i *etapper*. Dessa skall bygga på varandra och ingå som delar i en sammanhängande studiegång. Varje etapp skall leda till en viss bestämd nivå. Varje grundskolkurs utgör den första etappen i resp ämne.

Många vuxenstuderande återupptar studier efter en tids yrkesarbete. De bör intas till den kurs (etapp) och på den nivå inom kursen som är lämplig med hänsyn till deras faktiska möjligheter att följa undervisningen. Eftersom etapperna i resp ämne bygger på varandra, behöver de studerande i komvux inte från början bestämma sig för hur omfattande studier i ämnet de skall ägna sig åt. De kan uppskjuta detta val, tills de har skaffat sig viss erfarenhet av studierna i resp ämne och känner sina förutsättningar och behov bättre.

På gymnasieskolans yrkesinriktade linjer och specialkurser är de s k karaktärsämnena (yrkesämnena) i regel omfattande. För att underlätta vuxenstudierna delas dessa ämnen inom komvux upp i mindre kurser, s k *delmomentskurser*. Av lokal- och utrustningsskäl får vissa yrkesinriktade ämnen alternativt delas upp i fyra ungefär lika stora moduler, av vilka s k *modulkurser* kan byggas upp. Delmomentskurser och modulkurser kan läsas var för sig, om de omfattar ett visst lägsta antal timmar, eller kombineras med varandra efter vissa fastställda regler. Därigenom skapas ett stort antal kombinationsmöjligheter.

För att möta bl a den tekniska utvecklingen och förändringar på arbetsmarknaden kompletteras utbildning motsvarande den som ges i gymnasieskolan inom komvux med *särskild yrkesinriktad utbildning*. Kursplaner för särskild yrkesinriktad utbildning fastställs av SÖ efter samråd med arbetsmarknadens parter. För varje sådan kurs anges utbildningens mål, innehåll och omfattning.

Vissa yrkesinriktade kurser bygger på tidigare utbildning eller yrkeserfarenhet inom samma område. Detta framgår i så fall av kursplanen.

2.3 Grunddel och fördjupningsdel

Vuxna har ett annat utgångsläge för sina studier än ungdomar. Det är inte lämpligt att alla vuxna läser samma kurs som ungdomar och inte heller nödvändigt att alla vuxenstuderande läser alla delar av kursen i samma omfattning. Många vuxna studerar ämnen med anknytning till sin yrkesverksamhet eller för att uppnå ett väl preciserat mål. Detta bör påverka stoffurvalet. För att åstadkomma en sådan anpassning till deltagarnas behov och intressen delas grundskolkurserna in i en grunddel och en fördjupningsdel.

I grunddelen behandlas vanligen allt det stoff som kursdeltagarna behöver för att kunna gå vidare till en följande kurs (etapp). I fördjupningsdelen väljer deltagarna olika arbetsuppgifter utifrån sina behov och intressen. De prioriterar alltså en del av kursen på bekostnad av andra delar. Inom fördjupningsdelen bör deltagarna också ges möjlighet att välja arbetssätt. Studierna kan t ex utformas som problemområden eller temaarbete. Fördjupningsdelen bör spridas över kurstiden och endast delvis förläggas till slutet av kursen.

I vissa ämnen är det nödvändigt att deltagare inom fördjupningsdelen väljer vissa moment, som i och för sig inte är nödvändiga för den kurs (etapp) de genomgår men som krävs som underlag, om de planerar att fortsätta studierna i påföljande kurs (etapp).

För att det skall bli utrymme för fördjupningsdelen och anpassning till deltagarnas erfarenheter, behov och intressen är det nödvändigt att begränsa grunddelen. Fördjupningsdelen bör uppta ungefär en tredjedel av kurstiden.

2.4 Lokala arbetsplaner

För varje skolenhet skall en lokal arbetsplan finnas för grundskolkurserna. Arbetsplanen får också omfatta övriga kurser i komvux samt grundvux. Arbetsplanen fastställs av rektor för skolenheten. Den utarbetas av skolledningen under medverkan av lärare och representanter för kursdeltagarna. Det finns inga närmare föreskrifter om hur en lokal arbetsplan skall utformas eller vad den skall innehålla. Det bestämmer varje skolenhet själv. Arbetsplanen utgör en konkretisering av de riktlinjer som

skolstyrelsen med stöd av gällande föreskrifter har angett för verksamheten i kommunen, av läroplanens mål och riktlinjer samt av kursplanen i resp ämne. Vid utarbetandet bör man naturligtvis ta till vara de forskningsresultat, erfarenheter och synpunkter som publiceras i SÖ:s kommentarmaterial. Genom att arbetsplanerna utarbetas lokalt kan de anpassas till de lokala förutsättningarna, komvux organisation och kursernas omfattning och uppläggning i kommunen. Man bör också ta till vara de möjligheter till kontakt med samhällsinstitutioner, näringsliv och kulturaktiviteter som finns i kommunen. Möjligheterna till samverkan mellan olika ämnen skall också beaktas.

Den lokala arbetsplanen utgör underlag för den kursplanering som lärarna gör i samråd med deltagarna i varje kurs. Den bör också ligga till grund för utvärdering av verksamheten inför varje nytt läsår och vid behov omprövas och kompletteras.

2.5 Stödjande och elevvårdande insatser

Utöver den undervisning som ges i form av kurser inom komvux finns en särskild resurs, det s k *schablontillägget*, som får användas för studie- och yrkesorientering, studiehandledning och stöd-undervisning. Föreskrifter om beräkning av schablontilläggets storlek och om dess användning finns i förordningen om kommunal och statlig vuxenutbildning.

Schablontillägget får användas till *studie- och yrkesorientering (syo)* som vänder sig dels till allmänheten med information om vuxenutbildning, dels till studerande inom komvux med information och vägledning (se även avsnitt 3.9). Högst 40 % av schablontillägget får användas för att avlöna hel- eller deltidsanställda syo-funktionärer.

Schablontillägget används även till *studiehandledning*. Därmed avses dels information om undervisningens innehåll och uppläggning före studiernas början, dels handledning av vuxna som studerar ett ämne på egen hand. Det händer att vuxna behöver utbildning inom ett område, där antalet sökande är för litet för att en kurs skall kunna starta. Det kan t ex gälla nödvändiga förkunskaper för en yrkeskurs eller ett ämne som krävs för behörighet till fortsatta studier eller för fullständig kompetens. I sådana fall kan den vuxenstuderande välja att studera ämnet på egen hand och få viss studiehandledning av lärare i komvux. Den

studerande får sedan dokumentera sina kunskaper och färdigheter genom särskild prövning.

Även *stödundervisning* bekostas från schablon tillägget. Stödundervisning syftar till att motverka studiemisslyckanden och studieavbrott. Vuxna kan ha svårigheter att regelbundet delta i undervisningen. Stödundervisning kan sättas in som hjälp för deltagare som har varit frånvarande från undervisningen. Stödundervisning kan också användas för att ge viss förberedande undervisning till studieovana vuxna, om detta behövs för att de skall kunna delta i den reguljära undervisningen.

Kommunerna har stor frihet att själva bestämma hur schablon tillägget skall användas för de ändamål som anges i förordningen. Kommunerna kan fördela resursen till olika aktiviteter allt efter lokala behov. Schablon tillägget får användas oavsett utgiftslag, dvs både för personella insatser och för inköp av material. Material som bekostas av schablon tillägget skall vara avsett för studie- och yrkesorientering, studiehandledning eller stödundervisning, alltså inte för användning i den reguljära undervisningen.

3 Allmänna riktlinjer för verksamheten

3.1 Utgångspunkter

Undervisningen inom komvux skall ge kunskaper och färdigheter som är likvärdiga med närmast motsvarande utbildning i grundskolan och gymnasieskolan. Den skall också ge vuxna utbildning för deras yrkesverksamhet.

Utbildningen i komvux skall anpassas till de vuxnas behov och intressen. Deras erfarenheter skall tas till vara och endast kompletteras i en sådan omfattning att de vuxenstuderande får en

utbildning av samma kvalitet som ungdomsutbildningen. Innehållet behöver däremot inte vara identiskt.

Komvux skall i första hand rekrytera utbildningsmässigt efter-satta grupper, och undervisningens uppläggning, innehåll och arbetsformer skall anpassas till dessa gruppers behov och förutsättningar.

En grundläggande förutsättning för att åstadkomma en framgångsrik utbildning är att dess innehåll och studieförmer förmår skapa god motivation. Det är viktigt att de studerande kan se sambandet mellan de kunskaper som de tillägnar sig och tillämpningen av dessa kunskaper i livssituationen eller i yrkeslivet.

Till grund för undervisningen inom komvux skall ligga demokratiens samhällssyn och människosyn: människan är aktiv, skapande, kan och måste ta ansvar och söka kunskap för att i samverkan med andra förstå och förbättra sina egna och sina medmänniskors livsvillkor. Undervisningens innehåll och arbetsformer måste vara så utformade att de befrämjar denna samhälls- och människosyn.

Många vuxna, som inte har ägnat sig åt formella studier på åtskilliga år, saknar studieträning. De har i stället skiftande erfarenheter från arbetslivet och samhällslivet. Undervisningen måste metodiskt inriktas på att förbättra deltagarnas förmåga att på egen hand inhämta och tillägna sig kunskaper och färdigheter. Den måste ge deltagarna tillfälle att öva sig i att planera, genomföra och utvärdera arbete, att utnyttja informationskällor såsom bibliotek, uppslagsverk, massmedier m m, att systematisera, kritiskt analysera och bedöma information av olika slag och att samarbeta med andra mot ett gemensamt mål.

3.2 Kunskapssyn – inläring

Många kursdeltagare har vid början av studierna i komvux ett dåligt självförtroende och blir därför alltför beroende av läraren. De väntar sig att läraren skall tala om för dem vad de skall lära sig. Läraren bör utgå från de förväntningar, frågor och problem som deltagarna har med sig från sin vardagserfarenhet. Det är bra om läraren kan visa att sådana frågor är värdefulla tillgångar i studiearbetet och startpunkter för sökandet efter djupare kunskap.

Många vuxna har skaffat sig ett rikt mått av kunskaper och erfarenheter dels genom tidigare studier, dels i sitt yrkesarbete, i vardagslivet och som samhällsmedborgare. De har utvecklats genom att de har varit tvungna att lösa konkreta uppgifter eller omedelbara problem. Undervisningen i komvux bör ta till vara och knyta an till de kunskaper och erfarenheter som deltagarna har med sig när de börjar studierna.

De vuxna som börjar studera i komvux har ofta genom tidigare erfarenheter bildat sig en uppfattning om vad kunskap är. Många anser att man har kunskap, om man känner till en mängd fakta. Att tillägna sig kunskap blir då liktydigt med att prägla in och i minnet lagra fakta, som sedan kan redovisas vid prov och förhör. Egna erfarenheter och reflexioner betraktas av många inte som kunskap i egentlig mening. Det är därför viktigt att kursdeltagarnas uppfattning om vad kunskap är tas upp till diskussion och bearbetning redan tidigt i undervisningen. Denna diskussion bör sedan fortgå under hela utbildningen. Deltagarnas självförtroende kan stärkas, om de kommer till insikt om att deras tidigare erfarenheter är av värde för studierna. De bibringas därigenom en vidgad syn på vad kunskap är.

Utbildningen inom komvux skall vara målinriktad och systematiskt uppbyggd. Den bör ge deltagarna möjlighet att skapa sammanhang i och överblick över de kunskaper de tidigare skaffat sig och de erfarenheter de gjort i livet. Den bör också ge deltagarna möjlighet till fortsatt träning av de grundläggande kommunikationsfärdigheterna. De nya begrepp, kunskaper och färdigheter som deltagarna tillägnar sig under studierna kan hållas levande, om de kommer till användning i vardagslivet. Det är därför viktigt att sambandet mellan inläringen under kursen och deltagarnas dagliga liv hålls aktuellt.

Eftersom komvux har till uppgift att ge en kompetensinriktad utbildning, blir för många kursdeltagare betygsdokumentet i sig ett viktigt studiemål vid sidan av reella kunskaper och färdigheter. Strävan efter höga betyg påverkar starkt både vad de studerande koncentrerar sitt arbete på och hur de arbetar. Lärarens uppgift att betygsätta deltagarnas prestationer gör att läraren lätt får en alltför styrande roll. Det är därför angeläget att läraren och kursdeltagarna vid studieplaneringen kommer överens om vad som är viktigt i kursen och hur deltagarnas erfarenheter skall tillvaratas och deras behov bäst tillgodoses. Det är också viktigt att diskutera hur man bedömer kunskaper och färdigheter. Även deltagarnas förmåga att bedöma sina egna kunskaper

och färdigheter bör utvecklas. Skrivningar och övriga redovisningsformer, som endast tjänar till underlag för betygsättning, får inte styra undervisningen.

3.3 Attityder, normer och värderingar

I vuxenutbildningen möts oftare än i ungdomsskolan människor med olika uppfattningar grundade på personliga erfarenheter. Det kan gälla livsåskådning, politik, sociala värderingar eller moral. Det kan också gälla människosyn och historieuppfattning, stilriktningar och smak. Lärarna i komvux skall vara öppna för att skiljaktiga värderingar och åsikter framförs, men samtidigt skall de hävda demokratins grundidéer och klart ta avstånd från allt som strider mot dessa. Undervisningen skall alltså inte vara neutral eller passiv i fråga om det demokratiska samhällets grundläggande värderingar.

Undervisningen skall aktivt och medvetet påverka och stimulera deltagarna att vilja omfatta det svenska samhällets grundläggande värderingar och låta dessa komma till uttryck i praktisk vardaglig handling. Undervisningen skall därför behandla sådana frågor som demokratins principer om tolerans, samverkan och likaberättigande mellan människorna. Att väcka respekt för sanning och rätt, för människans egenvärde, för människolivets okränkbarhet och därmed rätten till personlig integritet är en viktig uppgift för undervisningen. Den skall också aktivt verka för jämställdhet mellan kvinnor och män, för solidaritet med eftersatta grupper inom och utom landet och för att invandrarna i Sverige innefattas i samhällsgemenskapen.

3.4 Personlighetsutveckling

En viktig uppgift för vuxenutbildningen – liksom för all utbildning – är att bidra till de studerandes personlighetsutveckling. Det gäller därvid bl a att utveckla förmågan till kritisk analys av den egna situationen och det omgivande samhället och att stimulera till att inom ramen för demokratins arbetsformer medverka till förbättringar på skilda områden.

Undervisningen har till syfte att främja deltagarnas utveckling som människor och deras förmåga att aktivt ta del av och medverka i samhällets kulturliv. Undervisningen skall medverka till

att deltagarna utvecklar kreativitet och kritiskt tänkande. Den skall främja solidaritet och samarbete, vilja och förmåga att ta initiativ och ansvar samt socialt och politiskt engagemang.

Det är viktigt att relationerna mellan kursdeltagarna, lärarna och övrig personal i komvux är sådana att de främjar ett gott samarbete. Man bör därför vid planering, val av arbetsformer och aktiviteter av olika slag beakta att inte bara deltagarnas individuella önskemål tillgodoses, utan att även deras förståelse för och solidaritet med andra utvecklas. För utvecklingen av goda sociala relationer krävs ett gott samarbetsklimat i undervisningen.

3.5 Saklighet och allsidighet

De kunskaper och färdigheter som behövs i dagens samhälle är av många slag och ställer stora krav på övning. Man måste därför vara omsorgsfull vid valet av det stoff som skall ingå i undervisningen.

Urvalet och behandlingen av stoff skall präglas av opartiskhet, saklighet och allsidighet. Därigenom kommer deltagarna att utveckla ett självständigt och kritiskt betraktelsesätt och en vilja till saklig bedömning. De stimuleras till ett personligt engagemang och ett fördjupat intresse.

Opertiskhet och saklighet innebär bl a att innebörden i mångtydiga och vaga begrepp klargörs. Läraren måste avhålla sig från att använda ensidigt tendentiösa beskrivningar och att själv dra förhastade slutsatser.

Allsidighet innebär bl a att stoffurvalet skall vara sådant att centrala problem i ämnet, arbetsområdet eller projektet lyfts fram. Skiljaktiga uppfattningar liksom problem och svårigheter skall öppet redovisas och bearbetas.

Värderingar får förekomma. Samhällsfrågor är t ex aldrig värderingsfria. Men det skall alltid klart framgå vem det är som står för värderingarna. Det är en viktig uppgift för läraren att klargöra för deltagarna vad som är kontroversiellt resp okontroversiellt i sakfrågor liksom i värderings- och normfrågor och att redovisa de argument som kan finnas för att inta olika ståndpunkter.

3.6 Kommunikationsfärdigheter

Eftersom komvux har till uppgift att i första hand rekrytera korttidsutbildade vuxna, bör man i samtliga ämnen söka skapa möjligheter för deltagarna att öva de grundläggande kommunikationsfärdigheterna att tala, läsa, skriva och räkna. De är nödvändiga både för fortsatta studier och återkommande utbildning, för yrkesverksamhet och inte minst för att öka deltagarnas möjlighet att hävda sina rättigheter och fullgöra sina skyldigheter i samhället.

Även inom yrkesinriktad utbildning och i tekniska och naturvetenskapliga ämnen bör man välja metoder, exempel och arbetsuppgifter så att man medvetet skapar tillfällen att öva textspråkbehandling.

3.7 Ämnesövergripande frågor

Innehållet i de olika kurserna anges i kursplanerna. Det finns emellertid övergripande frågor, som bör belysas i flera ämnen, t ex frågor som har med miljö, hushållning med resurser och överlevnad att göra, frågor som gäller internationella förhållanden, invandring och kultur, ekonomiska frågor och arbetslivs- och arbetsmarknadsfrågor.

Många deltagare studerar dock bara ett ämne i taget eller deltar i en enda yrkesinriktad kurs och åtskilliga lärare har endast fyllnadstjänstgöring i komvux eller fungerar som timplärare i ett enda ämne. Dessa förhållanden och det begränsade antalet lektioner i komvux innebär en risk för att undervisningen begränsas till kursinnehållet i resp ämne.

För både lärare och kursdeltagare kan det vara svårt att se utbildningens innehåll som en helhet och åstadkomma samverkan mellan ämnena. Även då kursdeltagare studerar enstaka ämnen, bör man emellertid söka få dessa att framstå som en del av en större helhet.

I yrkesutbildningen integreras ofta fackteori med arbetsteknik. Viss samverkan mellan olika ämnen sker framför allt i utbildningar som motsvarar specialkurser och i särskilda yrkesinriktade kurser. Inriktningen på yrkeskunnande får inte medföra att de allmänna riktlinjerna för verksamheten blir bortglömda.

Naturvetenskapliga och tekniska aspekter bör beaktas i undervisningen i humanistiska och samhällsvetenskapliga ämnen, och omvänt bör man i undervisningen i naturvetenskapliga och tekniska ämnen även ta upp etiska frågor och samhällsfrågor. Energi och miljö är exempel på områden som behöver belysas ur olika synvinklar.

Vardagskunskaper och vardagsfärdigheter skall spela stor roll i undervisningen. Dit hör kunskaper som rör hushåll, familj, arbetsliv, miljö, samlevnad, teknik och ekonomi. Deltagarna bör också vidareutveckla sin förmåga att som konsumenter kritiskt värdera de budskap de utsätts för.

När man gör upp den lokala arbetsplanen för skolenheten, vid planeringen av undervisningen, vid val av innehåll och arbetsformer skall man inte bara utgå från mål och huvudmoment för ämnet i fråga, utan också ta hänsyn till de allmänna riktlinjerna för verksamheten i dess helhet.

3.8 Kursdeltagare med särskilda behov

Enligt de allmänna målen för vuxenutbildningen skall komvux medverka till att överbrygga utbildningsklyftorna i samhället och därigenom verka för ökad jämlikhet och social rättvisa. Detta innebär att komvux i första hand skall rekrytera korttidsutbildade vuxna, dvs personer som tidigare fått en relativt liten del av samhällets utbildningsresurser.

Att komvux är en kompetensinriktad och arbetsmarknadsinriktad utbildning, som ställer stora krav på deltagarna, kan ge dessa grupper problem med studierna inom komvux. Risken för studieavbrott är överhängande om kursdeltagaren möter problem med studierna eller på det studiesociala området. Både lärare, skolledare, syo-funktionärer och övrig personal i komvux bör vara uppmärksamma på detta och medverka till att studiehinder undanröjs.

Studiehandledning

Vuxna som vill studera i komvux kan känna sig osäkra på om de har tillräckliga förkunskaper eller om kursens innehåll motsvarar de behov de har. De kan då före studiernas början få informa-

tion av en lärare om vad som krävs för att kunna följa undervisningen på en viss nivå. De kan också med hjälp av diagnostiska prov undersöka sina egna förkunskaper.

Stödundervisning

Undervisningen i komvux skall anpassas efter studieovana deltagares behov och utformas så att de prioriterade målgrupperna får möjlighet att fullfölja utbildningen.

Genom att antalet undervisningstimmar i komvux är begränsat blir studietakten ofta snabb. Även om en fördelning av kursens innehåll i grunddel och fördjupningsdel i viss mån motverkar detta, kan det ändå medföra svårigheter för korttidsutbildade och studieovana vuxna att orka med studietakten.

När man upptäcker att vissa kursdeltagare har brister i sina kunskaper eller färdigheter, som gör det svårt för dem att följa undervisningen, bör man utnyttja den resurs som finns för stöd- undervisning och sätta av tid för extra handledning för dessa kursdeltagare.

Stödundervisningen bör ordnas enskilt eller i små grupper, där deltagarna inte behöver vara rädda att avslöja eventuella brister i fråga om kunskaper och färdigheter.

Om möjligt bör invandrare, som önskar det, få stödundervisning på sitt hemspråk. Man bör också observera handikappades behov av stödundervisning. Det är viktigt att stödundervisningsresursen används för dem som bäst behöver stöd och inte för hela gruppen.

Studieovana vuxna kan också behöva få inskolning i ämnet, innan de deltar i den reguljära undervisningen. Det kan t ex gälla invandrare som har otillräckliga kunskaper och färdigheter i svenska för att kunna delta i en kurs. I vissa ämnen, t ex matematik, kan ibland inskolning eller förberedande undervisning behöva anordnas för en grupp av studerande. Även kursdeltagare i särskilda yrkesinriktade kurser kan behöva sådan inskolning.

Många kursdeltagare behöver också en studieteknisk förberedelse för studier. Kurserna bör därför inledas med en inskolningsperiod (se avsnitt 4.2). Om ytterligare sådan träning behövs, kan den ges i form av stödundervisning.

Kurser för deltagare med särskilda behov

För vissa handikappade kan man ordna speciella kurser, om antalet deltagare beräknas bli varaktigt lägst fem i kursen, men handikappade kan också delta i vanliga kurser. Man bör observera att synskadade och hörselskadade deltagare ofta behöver längre tid på sig för att tillgodogöra sig ett stoff. Därför bör resursen för stödundervisning användas för att underlätta studierna för dem. Man bör också utnyttja möjligheterna att använda tekniska stödåtgärder.

Invandrare, som har svårigheter att delta i den reguljära undervisningen i svenska, kan i stället delta i en grundskolkurs i svenska som främmande språk. En sådan kurs inriktas betydligt mera på de svårigheter med språket som invandrare har. Vidare kan invandrare genom att delta i en grundskolkurs i hemspråk få förstärkning av sin begreppsvärld. Det kan dessutom vara nödvändigt att sätta av en del av stödundervisningsresursen för att invandrare skall kunna följa undervisningen. Detta är särskilt viktigt när kurser i hemspråk och i svenska som främmande språk inte kan komma till stånd.

För dem som inför vuxenstudier har särskilt behov av orientering om studiemöjligheter och arbetsmarknad finns det en kurs, Orienteringskurs för vuxenstuderande. Den ger också viss studieteknisk träning.

3.9 Studie- och yrkesorientering

Studie- och yrkesorienteringen (sy) har bl a till uppgift att ge vägledning. Det kan ske enskilt eller i grupp. Vägledningen bör syfta till att ge de vuxenstuderande en bred information om utbildning och arbete, att göra dem medvetna om sina egna möjligheter och förutsättningar.

Trots utbildningspolitiska och studiesociala insatser begränsas även vuxnas studie- och yrkesval fortfarande av sociala, geografiska och könsrollsbedingade hinder. Ett av vuxenutbildningens mål är att söka motverka dessa hinder och bidra till att minska skillnaderna i möjligheter och faktiska val. Detta får särskild aktualitet i samband med studie- och yrkesvalssituationer som vuxenstuderande ställs inför i utbildningen. Det är en angelägen uppgift för syon att göra de studerande medvetna om de yttre faktorernas styrande effekt på studie- och yrkesval. Särskilt

vuxenstuderande med något slag av handikapp har behov av en aktiv syo.

Syon skall informera om innehåll i olika utbildningar och om behörighetskrav och intagningsbestämmelser. Syon skall också kunna ge upplysningar om arbetsmarknadssituationen och möjligheterna att få anställning efter en viss utbildning. Man bör i detta sammanhang observera den möjlighet som finns att anordna en särskild kurs, Orienteringskurs för vuxenstuderande, som bl a ger orientering om studiemöjligheter och arbetsmarknad.

4 Metoder och arbetsformer

4.1 Deltagarmedverkan och ansvarsfördelning

Ett vidgat och fördjupat deltagarinflytande är ett medel att nå centrala övergripande mål och en metod att öka effektiviteten i undervisningen. Ett syfte med undervisningen i komvux är att deltagarna skall lära sig planera och ta ansvar för sina studier. En strävan bör därför vara att deltagarna medverkar i studieplanering, i val av arbetsformer och material samt i utvärdering.

Flera faktorer försvårar deltagarmedverkan i planeringen av undervisningen i komvux. Ett konkret problem är det begränsade antalet lektioner. Deltagarmedverkan tar tid. En avvägning måste göras mellan den totala kurstid man har till sitt förfogande och den tid som t ex gemensam planering tar.

Andra hinder för deltagarmedverkan ligger ofta hos de vuxenstuderande själva. Även om de i sitt arbete har fått vana att planera självständigt och att ta initiativ, har de ibland bestämda och på tidigare skolerfarenheter grundade förväntningar och krav på hur undervisningen skall gå till och vilken roll läraren skall spela. De har inte sällan en alltför stor respekt för ämnet och läraren. Kursdeltagarna har ofta också dåligt självförtroende i studiesituationen och därför en rädsla för att ta ansvar för den egna inläringen.

Lärarstyrd undervisning får inte ersättas med styrning av en liten grupp deltagare. Både lärare och kursdeltagare måste arbeta för att samtliga aktivt skall medverka i planeringen. Läraren, som har överblick över kursens omfattning och innehåll och kännedom om rammar och resurser, bör sträva efter att alltmör engagera deltagarna i planeringsarbetet.

För att deltagarna aktivt skall kunna medverka i planeringen av undervisningen, måste de också få tillgång till information om förutsättningarna för undervisningens genomförande. Det gäller t ex ekonomiska och organisatoriska förutsättningar, innehåll i mål och riktlinjer, kursplaner, lokala arbetsplaner, skolstyrelsebeslut m m.

4.2 Inskolningsperiod

Kursen bör börja med en inskolningsperiod som kan variera i längd beroende på kursens omfattning. Inskolningsperioden bör vara planerad och styrd av läraren. Den bör bl a ägnas åt en kartläggning av kursdeltagarnas förkunskaper, så att studierna kan starta på den nivå där deltagarna befinner sig. Det är viktigt att läraren inte alltför tidigt ställer krav på att kursdeltagarna själva skall ta ansvar för inläring och studieplanering.

Inskolningsperioden syftar till att kursdeltagarna skall

- börja lära känna varandra,
- ta del av de allmänna riktlinjerna för verksamheten och kursplanens mål och huvudmoment och diskutera vad kunskap i ämnet är,
- börja formulera egna mål för studierna,
- börja diskutera studieteknik och pröva olika arbetsformer,
- diskutera former för utvärdering av kunskaper och färdigheter och arbetsformer.

4.3 Studieplanering. Urval av stoff

De allmänna riktlinjerna för undervisningen och målen för olika ämnen anger studiernas inriktning, de begrepp kursdeltagarna skall få insikt i samt de färdigheter de skall tillägna sig. I huvud-

momenten anges det grundläggande stoff som deltagarna skall arbeta med och de nödvändiga färdigheter som de skall öva sig i.

Läraren ansvarar för att undervisningen anpassas till deltagarnas olika förutsättningar och behov. Vid planeringen måste man utgå både från målen och huvudmomenten. Även SÖ:s kommentarmaterial och den lokala arbetsplanen bör beaktas vid planeringen av undervisningen i den enskilda kursen.

Vid planeringen av yrkesinriktad utbildning skall beaktas att all sådan utbildning bör ha inslag av arbetslivsorientering och orientering om yrkeslivets villkor i övrigt, t ex skyddsfrågor, arbetsmiljöfrågor, yrkes- och arbetsmarknadsorientering, avtalsfrågor och facklig information.

Lärare och kursdeltagare måste gemensamt göra ett urval av stoff som skall behandlas med hänsyn till deltagarnas olika förutsättningar och behov. Inom yrkesutbildningen får detta urval inte leda till att man eftersätter kravet på godtagbart yrkeskunnande, sett mot bakgrund av de kunskaper och färdigheter som utbildningen i fråga avser att meddela samt de säkerhetsaspekter som gäller för yrkesområdet.

Följande riktlinjer bör kunna vara till ledning för ett urval av stoff inom komvux:

- Lärare och kursdeltagare måste söka komma överens om den kärna av kunskaper och färdigheter som är nödvändig för alla att känna till i dagens samhälle och som behövs för yrkesverksamhet och i arbetslivet samt för fortsatta studier.
- Tillfällen till övning i och vidareutveckling av grundläggande kommunikationsfärdigheter och andra basfärdigheter, som är väsentliga för en allsidig personlighetsutveckling, skall ges deltagarna i alla ämnen.
- Inom yrkesinriktad utbildning bör kravet på godtagbart yrkeskunnande samt arbetsmiljö- och säkerhetsfrågor vara avgörande för vad som skall tas med i undervisningen.

4.4 Kursplanering och återkommande kursvärdering

Planeringen innebär att lärare och kursdeltagare tillsammans inom ramen för gällande föreskrifter avgör hur lång tid som skall

ägnas åt olika moment, fördelning mellan grunddel och fördjupningsdel, i vilken ordning olika frågor skall tas upp, med vilka metoder frågorna skall bearbetas och vilka läromedel som skall användas. En sådan planering behövs dels för att kursdeltagarna skall få en överblick över studiernas omfattning, dels för att deltagare som är frånvarande från någon eller några lektioner skall ha möjlighet att arbeta på egen hand. Har man kommit överens om att en del av tiden i ett ämne skall anslås till temaarbete eller till fördjupningsdel, måste stoffmängden i övrigt anpassas därefter. Tillräcklig tid måste avsättas för praktisk tillämpning, för bearbetning av aktuellt stoff och för ett undersökande arbetssätt.

Vid planeringen bör man också avsätta viss reservertid. Det kan under kursens gång inträffa att deltagarna vill ta upp något moment mera utförligt än vad som från början var tänkt. Det kan också hända att redovisning av grupparbeten eller enskilda arbeten tar längre tid än beräknat eller visar på nya problem som bör bearbetas. Det bör då finnas tid för sådana inslag.

Inskolningsperioden och varje annan period av studierna bör avslutas med en kursvärdering, innan fortsättningen detaljplaneras. På så sätt kan man i det fortsatta arbetet ta vara på de erfarenheter och synpunkter som framkommit. Exempel på vad som kan tas upp i kursvärderingen är frågor som gäller hur man lyckats uppfylla de mål som man ställt upp, om urvalet av stoff och avvägningen mellan olika moment varit tillfredsställande, hur arbetsformer, hemarbete, läromedel och redovisningsformer har fungerat osv. Vid slutet av kursen kan det vara lämpligt att göra en grundligare och mera övergripande utvärdering. Särskilt viktigt är det beträffande kurser som är nya för skolenheten eller som anordnas relativt sällan.

4.5 Arbetsformer

Arbetsformerna skall varieras. Alla arbetsformer har sina för- och nackdelar och lämpar sig olika väl beroende på gruppens sammansättning och på stoff, syfte och arbetsmaterial. Det finns stora valmöjligheter för lärare och kursdeltagare att tillsammans pröva olika arbetssätt. Individualisering måste så långt det är praktiskt möjligt få präglat arbetet. Utöver en anpassning av stoffet till deltagarnas behov och intressen innebär det, att olika deltagare bör få olika lång tid för en viss inläring. Ett och samma arbetssätt passar inte alla deltagare. Också arbetssättet

måste individualiseras utan att kravet på en allsidig träning åsidosätts. Verkligt deltagarinflytande över valet av arbetsformer måste utgå ifrån att läraren leder gruppen till att pröva och utvärdera olika arbetsformer.

Den vanliga "klassrumsundervisningen", som består i att läraren håller lektion med kursdeltagarna i form av frågor och svar, har sin givna plats inom komvux, t ex vid genomgång av nytt stoff eller vid presentation av ett avsnitt av grunddelen i en kurs. Men det bör inte vara den dominerande arbetsformen. Kursdeltagarna bör också få arbeta individuellt, i par och i grupper av olika storlek. Arbete i grupp ger social träning, ökad deltagaraktivitet och större engagemang i studierna. Det underlättar för deltagarna att lära känna varandra, att våga yttra sig och att ägna sig åt problemområden som just de är intresserade av. Deltagarnas egna erfarenheter kan på detta sätt också bättre tas till vara.

I vissa ämnen kan det vara lämpligt att pröva mera omfattande enskilda arbeten eller grupparbeten i form av projekt- eller temarbete. Deltagare som studerar flera ämnen samtidigt kan arbeta över ämnesgränserna. Ett projektarbete ger deltagarna möjlighet att ta ansvar för planering, genomförande och redovisning av en längre sammanhängande studieperiod.

4.6 Hemarbete

Hemarbete utgör en viktig del av arbetssättet inom komvux. Eftersom den lärarledda undervisningen framför allt i teoretiska ämnen är begränsad, förutsätter studierna i komvux ett omfattande hemarbete för att kursdeltagarna skall få de kunskaper som kursen syftar till. Hemarbetet har till syfte dels att befästa vissa kunskaper och färdigheter, dels att ge deltagarna tillfälle till en självständig genomgång och summering av vad som behandlats under lektionstid. Hemarbetet får då karaktären av en fortsättning av ett under lektionstid påbörjat arbete. Genom hemarbetet och kursdeltagarnas egna studier kan en del avsnitt som inte kräver lärarhandledning klaras av.

4.7 Läromedel

Läromedel är allt som lärare och kursdeltagare kommer överens om att använda för att nå uppställda mål i undervisningen.

Basläromedel är tryckt material som täcker väsentliga delar av ämne, ämnesgrupp eller kursmoment och som är ägnat att ge fasthet och sammanhang i studierna. Vilka läromedel som skall räknas som basläromedel fastställs av statlig myndighet. För handikappade elever kan även material som inte är tryckt fastställas som basläromedel. Basläromedel används när det är möjligt och lämpligt.

Det är skolstyrelsen som antar basläromedel. Rektor skall lämna förslag efter samråd med berörda lärare och företrädare för kursdeltagarna. Föreskrifter om detta finns i förordningen om kommunal och statlig vuxenutbildning. Beslut om basläromedel fattas i regel en termin eller ett läsår i förväg. Deltagarna har därför knappast några möjligheter att påverka valet av basläromedel i den kurs där de går. Deras erfarenheter och synpunkter är däremot av betydelse vid beslut om basläromedel i kommande kurser.

Frånsett basläromedel väljer lärare och kursdeltagare själva vilka läromedel som skall användas. För läromedel som tillhandahålls genom skolans försorg gäller de ekonomiska ramar som skolstyrelsen kan ha fastställt.

Läromedelsvalet är en viktig del av studieplaneringen. Endast genom ett lokalt val av läromedel knutet till lärares och deltagares planering av arbetet kan läromedlen bli de flexibla redskap som behövs för att nå de uppställda målen. Läraren bör presentera olika alternativa läromedel som kan användas för att man skall uppnå målet i läroplanen eller i de lokala arbetsplanerna. Läroboken bör kunna användas som referensbok eller läsas i valda delar och kursdeltagarna bör vara med och göra urvalet. De vuxenstuderandes egna erfarenheter av samhälls- och arbetsliv är en viktig resurs, som bör utnyttjas i undervisningen.

Särskilda läromedel producerade för vuxenutbildningen finns endast i begränsad utsträckning. Läromedel för ungdomsskolan används därför ofta även i komvux. Man måste särskilt uppmärksamma att de inte alltför mycket påverkar valet av innehåll och uppläggning.

När lämpliga läromedel i traditionell mening saknas och som komplettering till de läroböcker som används kan man utnyttja informationsutbudet i radio och TV, facklitteratur, tidskrifter, instruktionsböcker osv. Bibliotek, studiebesök och exkursioner är värdefulla komplement till läroboken.

4.8 Redovisningsformer, betygsättning och annan utvärdering

I kursplanerna eller i SÖ:s föreskrifter om betygsättning anges om betyg skall sättas enligt den femgradiga betygskalan eller om uppgiften "Deltagit" skall anges.

Lärarna bör redovisa för deltagarna och diskutera med dem på vilka grunder betygsättningen sker. Utgångspunkten för denna diskussion bör vara kursplanens mål och huvudmoment och den kursplanering som lärare och deltagare gjort tillsammans.

För att få reda på vilka kunskaper och färdigheter de olika deltagarna har i ämnet bör lärarna utnyttja olika redovisningsformer såsom redovisning av grupparbeten eller individuella uppgifter, diskussioner, praktiska arbetsinsatser, muntliga och skriftliga prov m m. Eftersom prov har en benägenhet att styra undervisningen, bör redovisningsformerna varieras. Skriftliga prov bör användas i begränsad omfattning.

Kursdeltagarna bör successivt ta över mer och mer av ansvaret för studierna och inläringen. De bör få träna sig i att bedöma sina kunskaper och färdigheter i förhållande till de mål som gäller för verksamheten. Lärarna bör tillhandahålla hjälpmedel för en sådan bedömning av de egna studieresultaten. Det kan vara lämpligt att diskutera dessa frågor med den enskilde kursdeltagaren och försöka förklara orsaken till eventuella skillnader mellan lärarens och deltagarens egen uppfattning.

5 Grundskolkurser inom komvux

5.1 Ämnen

Grundskolkurserna motsvarar den utbildning som ges på grundskolans högstadium. I ämnet engelska omfattar grundskolkursen även låg- och mellanstadiets kurs. Eftersom utbildningen i komvux är uppbyggd av fristående kurser, där i regel bara ett

ämne ingår, kan vuxna välja vilket eller vilka ämnen de vill studera i komvux. Grundskolkurserna utgör den första etappen i resp ämne. De studeras separat eller kombineras så att de ger en fullständig kompetens motsvarande grundskolan. En vuxenstuderande i komvux kan också kombinera en eller flera grundskolkurser med gymnasieskolkurser eller särskilda yrkesinriktade kurser.

Grundskolkurser kan anordnas i följande ämnen inom komvux: Svenska, svenska som främmande språk, engelska, matematik, samhällskunskap, geografi, historia, religionskunskap, fysik, kemi, biologi, tyska, franska och hemspråk.

För varje ämne fastställer SÖ en kursplan bestående av mål och huvudmoment. Till kursplanerna utarbetar SÖ kommentarmaterial som ytterligare belyser undervisningens innehåll och uppläggning. Mål och riktlinjer, kursplanerna, kommentarmaterialet och den lokala arbetsplanen som skall finnas vid varje skolenhet utgör underlag för studieplaneringen i varje kurs. I komvux finns endast en kursplan i varje ämne på grundskolnivån. Kurserna i engelska och matematik ger behörighet till utbildning även i de fall då särskild kurs enligt grundskolans läroplan krävs i dessa ämnen.

Undervisningen i grundskolkurser kan organiseras så att samundervisning med motsvarande utbildning inom arbetsmarknadsutbildningen (AMU) är möjlig. Samundervisning ordnas om skolstyrelsen och länsarbetsnämnden är överens om att detta är lämpligt.

5.2 Grundskolkompetens

I förordningen om kommunal och statlig vuxenutbildning anges i vilka ämnen det krävs betyg för att slutbetyg från komvux motsvarande fullständig kompetens från grundskolan skall utfärdas. Där anges också vilka övriga betyg som får ingå i ett slutbetyg.

5.3 Antalet lektioner

Enligt riktlinjer som regeringen meddelar fastställer SÖ genom timplanerna högsta tillåtna antalet lektioner för grundskolkurserna.

5.4 Delning av kurs i undervisningsgrupper

Grundskolkurs får delas i två undervisningsgrupper

- i svenska, svenska som främmande språk, engelska, matematik, tyska och franska under högst 20 undervisningstimmar i varje ämne, om antalet kursdeltagare i resp kurs är lägst 21,
- vid laborationer i fysik, kemi, biologi under högst 30 undervisningstimmar i varje ämne, om antalet kursdeltagare i resp kurs är lägst 17.

5.5 Betygsättning

Betyg skall sättas vid slutet av varje grundskolkurs och utgöra en bedömning av kursdeltagarens kunskaper och färdigheter i ämnet. Betygen skall ges i en femgradig skala, där högsta betyget är fem. Någon given procentsats för olika betygsgrader finns inte.

Vid betygsättningen skall läraren utnyttja all tillgänglig information om kursdeltagarens studieresultat. I betyget sammanvägs prestationerna i olika delar av ett ämne, både grunddel och fördjupningsdel. Brister på ett mindre viktigt område får inte sänka betyget i samma utsträckning som om det hade gällt ett mera väsentligt område. Även sådana kunskaper och färdigheter i ämnet, som kursdeltagaren har tillägnat sig vid tidigare studier eller på annat sätt, skall beaktas. Betyg i ämnen, där skriftliga prov ges, får inte göras beroende enbart av dessa prov. Samtliga prestationer skall inräknas och läraren måste undvika att övervärdera sådana resultat som lättare än andra låter sig bedömas.

1982-04-08 fastställde SÖ jämlikt bemyndigande 1982-03-11 tim- och kursplaner för grundskolkurser (etapp I) inom ramen för 1982 års läroplan för kommunal vuxenutbildning

Regeringen har 1982-03-11 uppdragit åt SÖ att på grundval av komvux-utredningens förslag och med beaktande av vad som anförts i proposition 1980/81:203 och i UbU 1981/82:1 dels fastställa timplaner för grundskolkurser (etapp I), dels fastställa kursplaner för grundskolkurser. Regeringens riktlinjer för fastställande av högsta antal undervisningstimmar, 1977-06-09, gäller tills vidare. Av förordningen framgår att antalet undervisningstimmar i de ämnen som krävs för slutbetyg sammanlagt får uppgå till högst 45 procent av antalet bruttotimmar i motsvarande ämnen på grundskolans högstadium. Vidare sägs att kurs i finska får omfatta högst 85 undervisningstimmar.

Enligt riksdagens beslut i anslutning till proposition 1980/81:203 får antalet undervisningstimmar i svenska som främmande språk inte överstiga antalet i svenska.

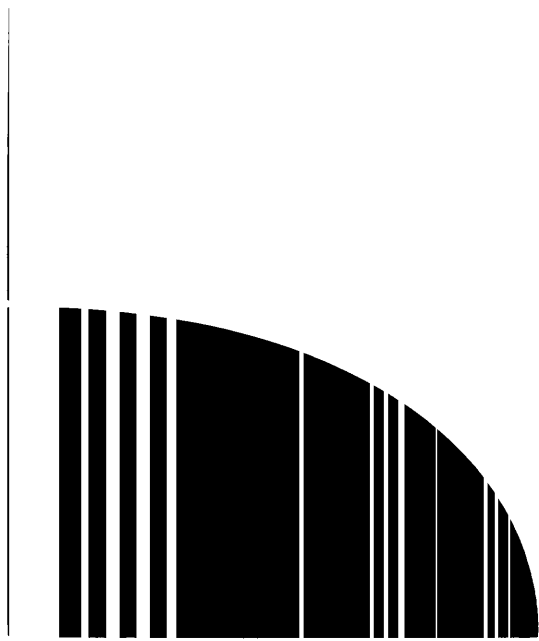
Vad gäller antalet timmar i svenska (etapp I) hade komvux-utredningen föreslagit en utökning för att kunna inrymma ett moment av ämnet bild. Departementschefen anvisar i proposition 1980/81:203 en annan lösning och finner inte att timtalet behöver ökas av föreslagen anledning. Däremot ”ankommer det på SÖ att bedöma om en utökning av andra skäl är lämplig”.

SÖ fastställer högsta tillåtna antal undervisningstimmar i grundskolkurser (etapp I) i följande ämnen till
svenska 215, svenska som främmande språk 215, engelska 350, matematik 270, samhällskunskap 45, historia 45, religionskunskap 45, geografi 45, biologi 80, fysik 90, kemi 60, tyska 180, franska 180 och hemspråk 85.

SÖ fastställer även kursplaner i samma ämnen, etapp I, med en för samtliga ämnen gemensam inledning åtföljd av kursplaner i de enskilda ämnena enligt bilaga.

LENNART OREHAG

Bengt Jacobson

linplaner
och
skisser

Timplaner

Ämne	Högsta antal undervisningstimmar
Svenska	215
Svenska som främmande språk	215
Matematik	270
Engelska	350
Religionskunskap	45
Samhällskunskap	45
Historia	45
Geografi	45
Biologi	80
Kemi	60
Fysik	90
Franska	180
Tyska	180
Hemspråk	85

Kursplanerna – ett styrinstrument och ett planeringsunderlag

Kursplanerna omfattar mål och huvudmoment. De är liksom mål- och riktlinjer och timplaner bindande föreskrifter. Som framgår av mål och riktlinjer (4.3) anger målen för de olika ämnena ”studiernas inriktning, de begrepp kursdeltagarna skall få insikt i samt de färdigheter de skall tillägna sig. I huvudmomenten anges det grundläggande stoff som deltagarna skall arbeta med och de nödvändiga färdigheter som de skall öva sig i”.

Beroende på kursdeltagarnas erfarenheter, behov, intressen och aktuella händelser kan undervisningen också omfatta områden utöver den ram som huvudmomenten ger. Mål och huvudmoment anger dock vilken inriktning undervisningen skall ha för alla kursdeltagare.

Huvudmomenten kan behandlas mer eller mindre ingående och med olika grad av praktisk eller teoretisk inriktning. Lärare och kursdeltagare måste dock söka komma överens om den kärna av kunskaper som är nödvändig för alla. Att många studerar ämnen med anknytning till sin yrkesverksamhet eller för att uppnå ett väl preciserat mål måste påverka stoffurvalet. För att åstadkomma en anpassning till kursdeltagarnas erfarenheter, behov och intressen delas varje kurs in i en grunddel och en fördjupningsdel.

Grunddel

I kursens grunddel behandlas samtliga huvudmoment enligt kursplanen. Grunddelen utgör den kärna av kunskaper och färdigheter som alla behöver. Den skall också ge kursdeltagarna den grund som krävs för att kunna gå vidare till en följande kurs (etapp). Arbetet inriktas på att alla kursdeltagare behärskar innehållet i kursens grunddel. Genom grunddelen garanteras en gemensam referensram för varje kurs.

Fördjupningsdel

Kursens fördjupningsdel omfattar cirka en tredjedel av kurstiden. Inom fördjupningsdelen väljer kursdeltagarna olika arbetsuppgifter utgående från egna erfarenheter, behov och intressen. Detta innebär att deltagarna prioriterar en del av kursen på bekostnad av andra delar. Härigenom får deltagarna möjlighet att bearbeta några kursavsnitt grundligare, att fördjupa vissa basfärdigheter och känna tillfredsställelsen av att kunna tillämpa inlärd färdigheter. Arbetsuppgifterna kan anknytas till huvudmomenten men de kan också utformas som problemområden eller temaarbeten. Dessa bör ha anknytning till kursens ämnesinnehåll. Innehållet i fördjupningsdelen syftar till att ge fördjupning inom begränsade områden, vilket gör det möjligt för deltagarna att pröva mer självständiga och tidskrävande arbetsmetoder.

Fördjupningsdelen skall ge deltagarna möjlighet att välja arbetsätt. Uppgifterna kan utföras enskilt eller i grupp. Vanan att arbeta självständigt bör byggas upp successivt. Fördjupningsdelen kan därför inte i sin helhet förläggas till slutet av kursen. Vid planeringen av fördjupningsdelen måste hänsyn tas till kursdeltagare som studerar flera ämnen så att arbetet med omfattande fördjupningsuppgifter i olika ämnen inte blir alltför betungande.

Planering – ett mål i sig

Ett syfte med utbildningen är att deltagarna lär sig planera och ta ansvar för sina studier. De skall därför aktivt ta del i kursplanering, i val av innehåll, arbetsformer och studiematerial och

lära sig bedöma resultatet av sitt arbete i förhållande till planeringen. Dessutom skall de medverka i utarbetandet av skolans lokala arbetsplaner. De måste alltså ha tillgång till information om bestämmelser och resurser för utbildningen och tillsammans med lärarna orientera sig om innehållet i bl a kursplaner och kommentarmaterial.

Kursdeltagarnas personliga utveckling är beroende av ett växelspel mellan dem och lärarna. Lärarna leder arbetet men deltagarnas kunskaper och erfarenheter skall självfallet utnyttjas. Lärarna får inte undvika att ställa krav men de måste samtidigt vara öppna för och lyfta fram deltagarnas tankar, förslag och idéer.

Olika kursdeltagargrupper

Komvux riktar sig i första hand till dem som tidigare fått liten del av samhällets utbildningsresurser. Korttidsutbildade, resurssvaga och socialt utsatta utgör därför prioriterade målgrupper. Många inom dessa grupper kan inte framföra sina åsikter och erfarenheter på samma sätt som mer välutbildade kursdeltagare. De har därför svårare att påverka sin situation. Vid planeringen av undervisningen måste deras behov särskilt beaktas.

Även många invandrare kan möta svårigheter i studiesituationen. Förutom att man utnyttjar tillgängliga möjligheter till stöd är det viktigt att man aktivt tar till vara de kunskaper och erfarenheter invandrarna har. Detta måste speciellt uppmärksammas vid valet av stoff i de olika ämnena. Trygghet och förankring i det egna språket och den egna kulturen är av avgörande betydelse för invandrarnas identitetsbildning och deras möjligheter att utnyttja sin yttrandefrihet.

Undervisningen skall bidra till att skapa goda relationer mellan kursdeltagarna och förståelse för andra människors situation. Därigenom kan den främja solidaritet och samarbete.

Ämnessamverkan och övergripande frågor

Den kommunala vuxenutbildningen är uppbyggd som ett ämneskurssystem och många deltagare studerar bara enstaka kurser. Detta tillsammans med lärarnas tjänstgöringsförhållanden kan försvåra en organiserad samverkan mellan olika ämnen. Även då kursdeltagare studerar ett enstaka ämne bör man eftersträva att deltagarna ser sina kunskaper i ämnet som en del av en större helhet. Där så är möjligt bör också lärostoff från skilda områden och ämnen fogas in i ett sammanhang. Bl a är ett samarbete över gränserna för de naturorienterande och samhällsorienterande ämnena angeläget, ibland helt nödvändigt.

Vissa frågor är inte särskilt knutna till ett ämne utan måste belysas i flera ämnen. Dit hör t ex energi och miljö, hushållning och resurser, internationella förhållanden, invandring och kultur, ekonomi, arbetsliv och arbetsmarknad.

I samtliga kurser skall man eftersträva att kursdeltagarna får kunskaper som är av betydelse för deras vardags- och yrkesliv och att de får tillämpa sina studier genom handlingar som har effekter även utanför skolan. Om kursdeltagarna finner att deras kunskaper verkligen kommer till användning och att fakta ingår i större sammanhang kan de se en mening med studierna och lättare tillgodogöra sig undervisningen.

I flertalet ämnen och på många sätt kan kursdeltagarna studera den egna kommunen och engagera sig i aktuella frågor och opinionsbildning. Även verksamheten på arbetsplatsen eller i hemmet bör ges en plats i undervisningen. Frågor som rör hela det svenska samhället och internationella problem kan belysas och behandlas genom exempelvis utställningar, uppvaktningar av myndigheter och tidningsartiklar. Genom att arbeta på detta sätt får kursdeltagarna tillsammans med andra delta i påverkan av sin omgivning och sina villkor.

Skolans kulturpolitiska uppgifter

I skolans kulturpolitiska uppgifter ingår att undervisningen skall stimulera kursdeltagarna att se omvärlden och sin egen situation ur nya synvinklar och ge dem lust att tillsammans påverka och förbättra.

Att skydda yttrandefriheten och att skapa reella förutsättningar för att denna frihet skall kunna utnyttjas är ett kulturpolitiskt mål, viktigt att sträva mot.

Bl a genom kontakter med kulturarbetare och företrädare för det lokala föreningslivet kan deltagarna få tillfälle att praktiskt pröva de möjligheter att handla som ligger i att gå samman och organisera sig kring gemensamma frågor.

Svenska

Timplan etapp I

215

Mål

Undervisningen i svenska skall bidra till kursdeltagarnas personlighetsutveckling, öka deras självkänsla och stärka dem i rollen som medborgare. Språket skall bli ett medel för dem att aktivt kunna delta i socialt, kulturellt och politiskt liv och påverka sin situation och det omgivande samhället. De skall få sådana kunskaper och färdigheter som den vuxne har användning för vid studier i andra ämnen, vid fortsatt utbildning, i samhällsliv och yrkesverksamhet.

Undervisningen skall utgå från kursdeltagarnas språk och erfarenheter och anpassas till deras förutsättningar, behov och intressen. Undervisningen skall läggas upp så att deltagarna får känna att deras språk fungerar i alltmer krävande sammanhang.

Språket utvecklas med ökade erfarenheter av omvärlden och i samspel mellan människor. Deltagarna skall därför genom direkta iakttagelser och undersökningar och genom studier av massmedier och litteratur skaffa sig nya kunskaper och erfarenheter. De skall förbättra sin förmåga att använda språket i skapande arbete och som kontaktmedel med andra människor.

Genom undervisningen skall deltagarna förbättra sin förmåga att läsa, lyssna och tillgodogöra sig information av olika slag. De skall lära sig att självständigt söka ny information, tolka och värdera den och tillägna sig nya kunskaper.

Undervisningen skall ge deltagarna sådan språklig säkerhet att de kan nyansera sitt språk och finna tydliga uttryck för tankar, känslor och åsikter. Deltagarna skall utveckla sin förmåga att använda språket i olika tal- och skrivsituationer och anpassa framställningen efter innehåll, mottagare och syfte. De skall

också genom språket utveckla sin tankeförmåga, sitt känslö- och fantasiliv.

Genom iakttagelser och diskussioner skall kursdeltagarna få ökad kunskap om språkets byggnad, struktur och utveckling; om språkets användning i olika situationer och för olika syften. De skall också få viss kunskap om ljud- och bildmediers användning och uttrycksformer och om språkbruket hos olika grupper i samhället. De skall få viss kännedom om språksituationen i de nordiska länderna och öka sin förmåga att förstå norska och danska.

Undervisningen skall stimulera kursdeltagarnas läs- och litteraturintresse, deras intresse för teater, film och andra kulturaktiviteter. Läsningen skall inriktas på att deltagarna får erfara att litteraturen är en källa till kunskap och berikande upplevelser. Genom litteratur, teater och film kan deltagarna få inblick i materiella och sociala villkor under olika tider och i olika delar av världen. De kan få ökad förståelse för mänskliga relationer och människors situation i Sverige och andra kulturer och därigenom perspektiv på sin egen livssituation.

I anslutning till läsningen av skönlitteratur skall kursdeltagarna få orientering om litterära begrepp, stilar och genrer och viss förtrogenhet med några författare och litterära epoker.

Huvudmoment

En strävan bör vara att hålla samman ämnet svenska som en helhet där de olika delarna stöder varandra. I undervisningen kommer därför de olika huvudmomenten i stor utsträckning att integreras. Läste texter liksom bilder, film, radio- och TV-program bör utgöra naturliga underlag för muntlig och skriftlig framställning och för diskussioner. Texter liksom bandat tal bör också kunna användas för språkliga iakttagelser. Övningar i att förstå norska och danska både i tal och skrift bör förekomma inom flera huvudmoment.

Undervisningen skall organiseras så att kursdeltagarna får utveckla ett aktivt kunskapssökande och använda olika arbetsformer. Samarbete mellan kursdeltagarna bör eftersträvas liksom samverka med andra ämnen.

Tala och lyssna

Kursdeltagarna skall förbättra sin förmåga att

- uttrycka sig klart, konkret och logiskt, variera ordval och uttryckssätt och medvetet anpassa språk och framställning till vad som krävs i olika talsituationer,
- berätta om egna erfarenheter och upplevelser, om händelser och människor i skönlitteratur, teaterföreställningar och filmer,
- referera och sammanfatta enkla texter och korta muntliga framställningar,
- beskriva och diskutera iakttagelser och undersökningar, aktuella problem och konflikter,
- framföra och sakligt motivera egna åsikter och värderingar, ta del av andras och kritiskt granska egna och andras resonemang,
- uppfatta, analysera och diskutera åsikter, värderingar och attityder i texter, debattinlägg, filmer, radio- och TV-program, teaterföreställningar och bilder,
- använda intervjuer, diskussioner och formellt ordnade debatter och sammanträden som arbetsformer.

Läsning

Läsningen skall omfatta ett brett urval av texter såsom tidnings- och tidskriftsartiklar, noveller, romaner, dikter och facklitteratur. Skönlitteraturen bör få dominera, såvida inte lärare och kursdeltagare kommer överens om annat.

Arbetet inriktas på att kursdeltagarna utvecklar sin förmåga att

- läsa och reflektera över olika slags texter för att få kunskaper om andra människors situation och förhållanden, få förståelse för relationer mellan människor och grupper och se sin egen situation i ett vidare perspektiv,
- anpassa sitt sätt att läsa till textens art och syftet med läsningen,
- analysera och kritiskt granska hur åsikter, värderingar och attityder präglar texter av olika slag och hur våra egna förväntningar och värderingar påverkar vårt sätt att uppfatta och tolka texter,

- iaktta och reflektera över hur olika sätt att bygga upp en text påverkar läsarens upplevelser och intryck,
- läsa diagram och tabeller, använda lexikon, ordböcker, kataloger och uppslagsböcker,
- utnyttja bibliotekets resurser.

Massmedier och bild

Kursdeltagarna skall få kunskap om hur bilder och massmedier används i nyhetsförmedling, opinionsbildning, reklam och propaganda och om den roll massmedierna spelar i samhället. De skall också få tillfälle att själva använda bilder för att dokumentera, informera och väcka debatt.

Kursdeltagarna skall utveckla sin förmåga att

- analysera hur bilder och massmedier används för att påverka känslor, attityder och värderingar,
- kritiskt granska hur händelser, förhållanden och problem framställs i tidningar, radio- och TV-program och på film och hur åsikter och värderingar påverkas av framställningssättet,
- utnyttja film, radio- och TV-program som förmedlare av kunskaper och upplevelser.

Skrivning

Kursdeltagarna skall utveckla sin förmåga att

- kort, klart och tydligt uttrycka vad de menar,
- anteckna och sammanfatta, bearbeta och redovisa kunskaper samt dokumentera händelser och beslut i t ex arbetsredogörelser och protokoll,
- berätta och reflektera över personliga upplevelser, beskriva förhållanden och problem och argumentera för idéer och åsikter i syfte att påverka och förbättra.

I anslutning till den skriftliga produktionen skall kursdeltagarna förbättra sin förmåga att skriva i överensstämmelse med vedertagna normer för språkriktighet, stavning och användning av skiljetecken. De skall vidare lära sig att ge framställningen en sammanhängande struktur och att anpassa den efter innehåll och skrivsituation.

Språklig orientering och litteraturkunskap

Kursdeltagarna skall få ökad kunskap om

- språkets byggnad: ordklasser, satsdelar, satser, meningar och ordföljd,
- språkliga begrepp: vokal, konsonant, stavelse, stam, ändelse,
- ordbildning, språkliga lån och språkets utveckling,
- normer för språkriktighet,
- skillnader mellan talspråk och skriftspråk, vardagsspråk och offentligt språk.

Kursdeltagarna skall få viss kunskap om

- språkbruk hos olika grupper, dialekter och språken i de nordiska länderna,
- litterära begrepp, genrer, stilar, epoker i litteraturhistorien och några författare i anslutning till litteraturläsningen.

Kursdeltagarna skall vidare

- utveckla sin förmåga att analysera hur språket används i olika sammanhang och för olika syften och hur språket påverkar vår uppfattning om omvärlden och våra tankar och åsikter,
- i någon mån lära sig förstå norska och danska genom att läsa några norska och danska texter och lyssna till norskt och danskt tal.

Svenska som främmande språk

Timplan etapp I

215

Mål

Genom undervisningen i svenska som främmande språk skall kursdeltagarna få sådana språkliga färdigheter och kunskaper att de kan leva och verka i det svenska samhället på så lika villkor som möjligt jämfört med medborgare som har svenska som förstaspråk.

Målet för ämnet svenska som främmande språk blir därmed ytterst detsamma som för ämnet svenska. Ifråga om ämnesinnehåll, undervisningsmetoder och studietakt företer dock svenska som främmande språk betydande skillnader i förhållande till modersmålssvenska. Stora olikheter finns i stoffurvalet och utformningen även vad gäller sådana huvudmoment som är gemensamma för de båda ämnena.

Undervisningen skall fördjupa kursdeltagarnas kunskaper om svenskt samhälls- och kulturliv och bidra till förståelsen för människors olika livsvillkor och livsmönster. Kursdeltagarna skall utveckla sitt språk så att det blir ett medel för dem att aktivt kunna delta i socialt, kulturellt och politiskt liv. De skall skaffa sig sådana kunskaper och färdigheter som de har användning för vid studier i andra ämnen, vid fortsatt utbildning och i sin yrkesverksamhet.

Undervisningen skall anpassas till kursdeltagarnas språkliga och kulturella bakgrund och till deras individuella erfarenheter. Deltagarna skall därför medverka i planeringen och i största

möjliga utsträckning påverka undervisningens innehåll och upp-
läggning.

För kursdeltagarna är det av avgörande betydelse att deras själv-
känsla stärks så att de vill och vågar använda svenska språket i
tal och skrift. Deltagarna skall därför genom olika talsituationer
få rikliga möjligheter att tillsammans diskutera, planera, ge-
nomföra och utvärdera arbetsuppgifter av olika slag. De skall
vidare vänja sig vid att använda det skrivna språket som medel
för tänkande och minne, som uttryck för egna känslor och som ett
hjälpmedel i studierna.

Genom undervisningen skall deltagarna förbättra sin förmåga
att läsa och lyssna för att kunna uppfatta och kritiskt granska
vad som sägs och skrivs. De skall utveckla sin förmåga att uttryc-
ka sig klart och tydligt i tal och skrift, argumentera för sina
åsikter och påverka sin egen situation och det omgivande sam-
hället.

Kursdeltagarna skall genom studierna öka sin förmåga att skaf-
fa sig nya kunskaper, erfarenheter och upplevelser genom att
utnyttja bibliotek, massmedier, fackböcker och skönlitteratur.
De skall kunna hämta information ur bl a uppslagsverk och
ordböcker och tillägna sig ett allt rikare ordförråd och klara
begrepp och föreställningar om den verklighet som orden repre-
senterar.

Kursdeltagarna skall genom iakttagelser och diskussioner få
ökad kunskap om språkets byggnad och struktur och om dess
användning i olika situationer och för olika syften. De skall
genom undervisningen få ett så gott uttal som möjligt samt ökad
språklig medvetenhet och säkerhet. Detta underlättar deras stu-
dier i både svenska och andra språk. Undervisningen bör i stör-
sta möjliga utsträckning omfatta jämförelser mellan kursdeltaga-
rnas hemspråk och svenska för att ta till vara och stärka deras
kunskaper i båda språken.

Undervisningen skall stimulera kursdeltagarnas litteratur- och
läsintresse. Läsningen inriktas på att deltagarna får erfara att
litteraturen är en källa till kunskap och upplevelse. Genom litte-
raturen kan de få inblick i materiella och sociala villkor under
olika tider och i olika delar av världen. Den kan därigenom ge
förståelse för mänskliga relationer och människors situation i
Sverige och andra kulturer och bidra till att kursdeltagarna får
perspektiv på sin egen livssituation.

I anslutning till läsningen av skönlitteratur skall kursdeltagar-
na få viss förtrogenhet med några författare och litterära epoker.

Kursdeltagarna skall genom studierna bli medvetna om den påverkan som skönlitteratur, bild, film, teater, radio, TV och tidningar har på människors åsikter, attityder och värderingar, känslor och fantasiliv. De skall därför utveckla sin förmåga att tolka och analysera intryck och upplevelser. De skall också själva i skapande arbete med bild och text, i muntlig och skriftlig framställning få utveckla sin fantasi och sitt känsloliv.

Huvudmoment

En strävan bör vara att hålla samman ämnet svenska som främmande språk som en helhet där de olika delarna stöder varandra. I undervisningen kommer därför de olika huvudmomenten att i stor utsträckning integreras. Kursdeltagarna skall utveckla sin förmåga att använda språket i för dem meningsfulla sammanhang.

Undervisningen skall organiseras så att kursdeltagarna får utveckla ett aktivt kunskapsökande. De skall få möjlighet att använda olika arbetsformer. Samarbete mellan kursdeltagarna bör eftersträvas liksom samverkan med andra ämnen.

Uttal och muntlig språkfärdighet

Kursdeltagarna skall förbättra sin förmåga att

- uppfatta vad som sägs i olika talsituationer i syfte att få bättre höruppfattning och därmed lättare att tillägna sig ett gott uttal,
- förstå olika regionala språkvarianter,
- själva använda det svenska språket med så gott uttal som möjligt; särskilt beaktas betydelsen av att eftersträva en god satsintonation,
- uttrycka sig klart, konkret och logiskt, variera ordval och uttryckssätt och medvetet anpassa språk och framställning till vad som krävs i olika talsituationer,
- referera och sammanfatta enkla texter och korta muntliga framställningar,

- beskriva och diskutera iakttagelser och undersökningar, aktuella problem och konflikter,
- uppfatta, analysera och diskutera åsikter, värderingar och attityder i texter, debattinlägg, filmer, radio- och TV-program, teaterföreställningar och bilder,
- framföra och sakligt motivera egna åsikter och värderingar och kritiskt och konstruktivt granska egna och andras resonemang,
- berätta om egna erfarenheter och upplevelser, om händelser och människor i skönlitteratur, teaterföreställningar och filmer,
- använda intervjuer, diskussioner och samtal som arbetsformer.

Läsning

Läsningen skall omfatta ett brett urval av texter såsom tidnings- och tidskriftsartiklar, noveller, romaner, dikter och facklitteratur.

Kursdeltagarna skall läsa olika slags texter för att befästa och utöka sitt ordförråd, för att få ökad språklig observans och kunskap om svenska kulturella och samhälleliga företeelser.

Deltagarna skall vidare få någon orientering om litterära begrepp, stilar och genrer och viss förtrogenhet med några författare och litterära epoker.

Kursdeltagarna skall utveckla sin förmåga att

- läsa och förstå olika texttyper och anpassa sitt sätt att läsa till textens art och syftet med läsningen,
- läsa och reflektera över texter för att få kunskap om andra människors situation och förhållanden och få förståelse för relationer mellan människor och grupper,
- analysera hur åsikter, värderingar och attityder präglar olika texter och hur våra egna förväntningar och värderingar påverkar vårt sätt att uppfatta och tolka texter,
- iaktta och reflektera över hur olika sätt att bygga upp en text påverkar läsarens upplevelser och intryck,
- använda lexikon, ordböcker, kataloger och uppslagsböcker,
- utnyttja bibliotekets resurser.

Skriftlig språkfärdighet

Kursdeltagarna skall förbättra sin förmåga att

- använda det svenska skriftspråket med så hög grad av riktighet som möjligt i fråga om stavning samt grammatiska, semantiska och stilistiska uttrycksmedel,
- klart och tydligt uttrycka vad de menar och anpassa framställningen efter innehåll och skrivsituation,
- anteckna och sammanfatta, redovisa kunskaper samt bearbeta och dokumentera händelser och beslut i t ex arbetsredogörelser och protokoll,
- berätta och reflektera över personliga upplevelser, beskriva förhållanden och problem och argumentera för idéer och åsikter i syfte att påverka och förbättra.

Svenska språkets struktur

Kursdeltagarna skall få kunskap om

- förhållandet mellan form och funktion i det svenska språket,
- språkets struktur i fråga om ordböjning, ordföljd, ordbildning och ordförråd i syfte att få en säkrare språkbehandling i tal och skrift,
- språkets byggnad: ordklasser , satsdelar, satser, meningar och begrepp som vokal, konsonant, stavelse, stam, ändelse, avledning och sammansättning,
- användningen av språket i olika sammanhang och för olika syften; hur ord och uttryck svarar mot vad man vill säga och hur språket påverkar våra tankar och åsikter och vår uppfattning om omvärlden,
- språkbruket hos olika grupper, skillnader mellan talspråk och skriftspråk, vardagsspråk och offentligt språk; dialekter,
- normer för språkriktighet.

Massmedier och bild

Kursdeltagarna skall

- lära sig att använda bilder, tidningar, film, radio- och TV-

program för att skaffa sig kunskaper om händelser, människor och livsvillkor i olika sociala sammanhang,

kritiskt granska hur händelser, förhållanden och problem framställs i tidningar, radio- och TV-program och på film och hur åsikter och värderingar påverkas av framställningssättet,

analysera hur bilder används i reklam, propaganda och opinionsbildning för att påverka känslor, attityder och värderingar.

Samhälls- och kulturorientering

Kursdeltagarna skall få ökade kunskaper om det svenska samhället: politiska och sociala förhållanden, kultur, historia och geografi. Inte minst viktigt är det att texter och annat studiematerial anknyter till svenskt vardagsliv och kursdeltagarnas närsamhälle. Därigenom kan kursdeltagarna få såväl ökade kunskaper om svenskars levnadsbetingelser som ett utökat och styrkt ordförråd.

Matematik

Timplan etapp I

270

Mål

Undervisningen i matematik skall utgå från kursdeltagarnas behov och erfarenheter. Den skall bidra till de studerandes personlighetsutveckling och stärka dem i deras roll som medborgare. Kursdeltagarna skall genom iakttagelser och undersökningar av omvärlden samt i gemensamt skapande arbete skaffa sig kunskaper och erfarenheter. Därför skall kursdeltagarna i första hand tillägna sig god förmåga att lösa sådana matematiska problem som förekommer i vardagslivet.

Undervisningen skall vara så tillrättalagd att varje kursdeltagare får upptäcka behovet av att själv kunna använda matematiken och känna tillfredsställelsen av att kunna tillämpa inlärd färdigheter.

Undervisningen syftar till att ta till vara och vidareutveckla kunskaper och färdigheter den vuxne redan besitter. Genom en undervisning utgående från kursdeltagarnas erfarenheter, behov och intressen förvärvas

- säkerhet i numerisk räkning med och utan tekniska räknehjälpmedel,
- färdigheter i huvudräkning och överslagsräkning,
- färdigheter i främst procenträkning, praktisk geometri, enhetsbyten och beskrivande statistik,
- förståelse för de matematiska begreppens användning i praktiska situationer,
- kunskaper och färdigheter som den vuxne har användning av vid fortsatta studier.

Huvudmoment

Problemlösning skall förekomma inom alla huvudmoment. För att lösa problem av matematisk natur som man möter i vardagslivet måste man vanligen kunna

- förstå problemet och omsätta det till en matematisk modell som ger en lösningsmetod,
- klara de numeriska beräkningar som krävs,
- analysera, värdera och dra slutsatser av resultatet.

Alla dessa led i problemlösningen måste uppmärksammas i arbetet med både kursens grunddel och fördjupningsdel. Undervisningen får således inte bli ett ensidigt övande av i förväg givna beräkningar. Den måste omfatta övningar i att formulera problem, diskutera problemets natur och lösning och ta ställning till lösningens rimlighet. Att tala matematik blir därmed ett viktigt led i undervisningen.

Aritmetik

Tidigare inlärd algoritmer repeteras och utvidgas. Arbetet med multiplikations- och divisionsalgoritmerna omfattar även multiplikation där faktorerna är decimaltal och division där nämnaren är tvåsiffrig.

Huvud- och överslagsräkning på vardagsproblem i anslutning till de inlärd algoritmerna.

Praktisk tillämpning av de fyra räknesätten med och utan hjälp av räknetekniska hjälpmedel.

Reella tal

De hela talen och de vanligaste bråktalen storleksordnas. Bråk med enkla nämnare adderas, subtraheras och multipliceras i bråkform. Närmevärden till bråk behandlas. Parentes- och teckenregler övas liksom enklare problem med tal i potensform.

Procent och promille

Beräkning av andelar utgående från procent- och promillesatser.

Samband mellan tal i procentform, decimalform och bråkform. Överslagsräkning och huvudräkning. Beräkning av procentsatser då delen och det hela är givna.

Procentenheter och procentuell förändring.

Problemlösning i anslutning till bl a prisjämförelser, löneförändringar, rabatter, befolkningstillväxt och statistiska data. Kursdeltagarna bör dels göra beräkningar utgående från procentbegreppet, dels öva sig att ta ställning till sådana valsituationer som man möter i samhället.

Geometri

Begreppen sträcka, kvadrat, rektangel, triangel, cirkel, diameter, omkrets, area och volym tas upp, liksom en del begrepp i samband med de vanligaste två- och tredimensionella figurerna och kropparna, t ex höjd, bas, diagonal, kant, hörn.

Enkla geometriska konstruktioner utförs, exempelvis konstruktion av trianglar och cirklar med givna mått.

Vinkelbegreppet samt mätning och konstruktion av vinklar. Skala i vardaglig användning. Begrepp och samband avseende vinklar i trianglar och fyrhörningar och vid räta linjers skärning.

Mätningar och beräkningar av cirkelns och polygonområdets omkrets och area. Volymberäkning av rätblock och cylinder.

Mätningar och enheter

Mätning av tid, längd, yta, volym och massa. De vanligaste prefixen behandlas liksom mätnoggrannhet och avrundning.

Enhetsbyten i anslutning till vardagsnära problemlösning, t ex vid tidsdifferenser, avstånd, area, valuta och prisjämförelser.

Algebra och funktionslära

Ekvationer av första graden. Problemlösning med enkla ekvationer. Teckning, förenkling och beräkning av uttryck. Beräkning av funktionsvärden genom insättning i formler, knutna till vardagslivet. Tolkning av enkla funktioner avbildade i första kvadranten av ett koordinatsystem.

Beskrivande statistik och sannolikhetslära

Insamling och systematisering av data. Framställning och tolkning av stapeldiagram, linjediagram, stolpdigram och cirkeldiagram. Beräkning av medelvärden.

Frekvens och frekvenstabeller i samband med egna undersökningar. Klassindelning och histogram. Kritisk granskning av olika sätt att presentera statistiskt material.

Sannolikhetsbegreppet. Undersökning av sannolikhet för praktiska händelser.

Datalära

Orientering om användningen av datorer i samhället. Datorfunktionerna med tyngdpunkt på datorprogrammets uppgift och metoder för problemlösning. Några olika databehandlingsområden.

Engelska

Timplan etapp I

350

Mål

Genom undervisningen i engelska skall kursdeltagarna uppnå förmåga att kommunicera på språket. Undervisningen skall leda till en sådan språkförmåga att deltagarna kan, vill och vågar använda språket i vardagliga situationer i kontakter med engelsktalande människor i Sverige och utomlands.

Undervisningen skall medverka till att deltagarna utvecklar sin personlighet och får stärkt självförtroende. Den skall också väcka nyfikenhet och lust att lära känna främmande kulturer, både europeiska och utomeuropeiska.

Undervisningen skall bidra till att ge en internationell orientering, förståelse för och en känsla av samhörighet med människor med annan kultur och andra livsvillkor.

Undervisningen skall syfta till att deltagaren vidgar sitt intresse för och ökar sin förmåga att hålla språkkunskaperna vid liv och utnyttjar dem i sin yrkesverksamhet och i vardagslivet.

Undervisningen skall utgå från varje kursdeltagares erfarenheter, behov och intressen. En behovsanpassning innebär att deltagaren skall placeras in på rätt nivå. Hänsyn måste tas till varierande ålder och skiftande bakgrund.

Undervisningen i engelska skall leda till att kursdeltagaren kan

- följa och förstå det viktigaste som sägs i tydligt tal som rör vardagliga och allmänna ämnen,
- göra sig förstådd i ofta förekommande vardagliga situationer,

- förstå det viktigaste i enkel text som handlar om bekanta ämnen och med hjälp av lexikon nå en mera fullständig förståelse av sådan text,
- begripligt formulera enkla skriftliga meddelanden.

Huvudmoment

Vid färdighetsträningen skall tyngdpunkten läggas vid kommunikationsförmågan. Detta innebär att en hel del formella fel måste få förekomma vid såväl muntlig som skriftlig produktion. Vidare måste deltagarna ofta få hjälp med upprepningar och förtydliganden.

Höra och tala

Övningar i att uppfatta vad som sägs i olika talsituationer, t ex i vardagliga samtal, korta anvisningar, telefonsamtal, radio och TV.

Övningar i att göra sig förstådd i enkla, vardagliga situationer. Upplysningar om personliga förhållanden såsom namn, ålder, boendeförhållanden, civilstånd, yrke, intressen m m.

Formulering av frågor för att skaffa information.

Talövningar, styrda och friare, för att uppnå förmåga att tala sammanhängande kring välkända ämnen.

Avlyssning för att bygga upp ett passivt ordförråd. Inövning av ett centralt, vardagsbetonat, aktivt förråd av ord och fraser i naturliga sammanhang.

Träning i att dels uppfatta huvudinnehållet i vad som sägs, dels exakt information.

Övning i intonation och uttal för att förstå olika sorters uttal och för att underlätta den muntliga kommunikationen. Fri muntlig produktion, t ex att berätta, beskriva, instruera, diskutera, uttrycka känslor och attityder.

Läsa

Läsning av olika slags text på olika sätt: för att förstå det viktigaste i texten och för att nå full förståelse av den.

Läsning för att bygga upp ett passivt ordförråd.

Övning i att använda lexikon och tyda fonetiska symboler.

Övningar i att söka information i olika slags källor såsom kataloger, broschyrer, bruksanvisningar, handböcker, uppslagsverk, tidningar och tidskrifter.

Skriva

Bundna skrivövningar för inläring av grammatik, ord och fraser. Diktamen.

Arbete med vardagslivets skrivsituationer, t ex att lämna meddelanden och fylla i blanketter.

Fri skriftlig produktion med hjälpmedel, t ex berättelser, beskrivningar, instruktioner, insändare, dagboksanteckningar och brev.

Samhälls- och kulturorientering

Orientering om samhällsförhållanden och företeelser inom vardagsliv, geografi, politik m m i engelsktalande länder.

Övning i att själv söka sig fram till de sociala, historiska och kulturella bakgrundsfakta som krävs för att rätt tolka det man läst eller hört på engelska.

Tillfälle att utnyttja svenska nyhetsmedier – press, radio och TV – för att följa aktuella händelser i engelskspråkiga områden.

Religionskunskap

Timplan etapp I

45

Mål

Genom studierna i religionskunskap skall kursdeltagarna få hjälp att bearbeta de egna frågorna inför livet och tillvaron.

Studierna skall ge kunskap om såväl den kristna traditionen som om andra religiösa och icke-religiösa livsåskådningar. Deltagarna skall också få en orientering om nutida religiöst liv i skilda delar av världen. Vidare skall de ges möjlighet att diskutera sådana etiska frågor som de möter i det dagliga livet i sina relationer till andra människor.

Undervisningen skall vara saklig och allsidig och syfta till att skapa förståelse för den egna kulturella situationen och för andra människors livsåskådning och kultur.

Undervisningen skall stimulera till engagemang i livsåskådningsfrågor. Kursdeltagarnas egna frågor och erfarenheter skall därför vara en utgångspunkt för studierna. Inte minst viktig är den kunskapsresurs som deltagare från andra kulturer utgör.

Genom undervisningen skall deltagarna utveckla sin förmåga att läsa, söka och värdera information och formulera sina tankar i tal och skrift.

Huvudmoment

Undervisningen skall organiseras så att deltagarna får använda olika arbetsformer och utveckla ett aktivt kunskapssökande. Samarbete mellan deltagarna skall eftersträvas liksom samverkan med andra ämnen.

Människan och hennes livsåskådning

Hur människan formar sina attityder till livsfrågorna.

Innebörden av begrepp som livsåskådning och religion.

Betydelsen av en livsåskådning för den enskilda människan.

Livssynens grund i olika kulturella, sociala och psykologiska betingelser.

Kristendomen

Bibeln och dess tillkomsthistoria.

Reformationen och 1800-talets väckelserörelser.

Samfundskunskap.

Kristendomens nutidssituation.

Icke kristna religioner

Judendomen, islam, hinduism, buddism, de skriftlösa folkens religion:

- grundläggande fakta om de olika religionerna, deras utbredning och uttrycksformer,
- religionernas roll i dagens samhälle.

Samhällskunskap

Timplan etapp I

45

Mål

Undervisningen i samhällskunskap skall ge kursdeltagarna fördjupade insikter om det demokratiska statsskickets principer i syfte att främja en demokratisk samhälls- och människosyn. Den skall ge kunskaper om de rättigheter och skyldigheter man har som medborgare och stimulera till engagemang i samhällsfrågor och till egna insatser i samhällslivet.

Undervisningen skall bidra till deltagarnas personlighetsutveckling och utveckla dem i deras roll som medborgare. Den skall utgå från kursdeltagarnas egna intressen, behov och erfarenheter. Härigenom stärks de kunskaper kursdeltagarna har om sin egen politiska, sociala och ekonomiska bakgrund och deras möjligheter att påverka utvecklingen i samhället förbättras.

Undervisningen skall inriktas på att utveckla kursdeltagarnas förmåga att söka och värdera information.

Genom undervisningen i samhällskunskap förvärvas

- kunskaper om hur samhället är organiserat, hur det fungerar och hur det planeras,
- kunskaper om olika möjligheter att påverka utvecklingen,
- tilltro till förmågan att förbättra egna och andras villkor,
- kunskaper om några andra länders samhällsskick,
- kunskaper om ekonomiska begrepp och orientering om ekonomiska sammanhang,
- orientering om olika verksamhetsområden och arbetsmiljöer i samhället.

Huvudmoment

Undervisningen skall organiseras så att deltagarna får använda olika arbetsformer och utveckla ett aktivt kunskapssökande. Samarbete mellan deltagarna bör eftersträvas liksom samverkan med andra ämnen.

Internationella jämförelser bör göras vid studierna av det svenska samhället.

Demokrati

Innebörden av begreppet demokrati.

Kommuner och landsting: organisation, verksamhetsområden, inkomster och utgifter, val.

Politiska partier, folkrörelser och organisationer med tyngdpunkten på den lokala nivån.

Besluts- och besvärsvägar.

Lag och rätt

Hur polisen, åklagarmyndigheten och domstolarna arbetar. Offentlighetsprincipen och sekretesslagen.

Socialpolitik

Socialpolitikens mål.

Socialpolitikens medel: socialtjänst, boende, sjukvård, försäkringskassa, arbetsförmedling.

Arbete

De fackliga organisationernas arbete med tyngdpunkten på den lokala nivån.

Arbetsmiljölagen och MBL.

Ekonomi

Hushållets ekonomi.

Deklaration.

Konsumentlagar.

Datalära

Personregister. Datalagen, integritet, datorerna och offentlighetsprincipen.

Historia

Timplan etapp I

45

Mål

Genom studierna i historia skall kursdeltagarna få kunskaper om ekonomisk, social, politisk och kulturell utveckling samt förutsättningar för och följer av olika utvecklingstendenser. Studierna skall ge deltagarna dels en allmän historisk referensram, dels fördjupning i ämnet med utgångspunkt i de problem som deltagarna själva formulerar.

Under studierna skall särskild vikt läggas vid skeenden och företeelser som är av betydelse för förståelsen av vår tids förhållanden – globalt, nationellt och lokalt.

Studierna skall leda till ökad insikt om att såväl materiella villkor som idéer kan ha påverkat utformningen av människans liv och att det inom historieforskningen finns delade meningar om de olika historiska drivkrafternas styrka.

Deltagarna skall genom studierna få kunskaper om och förståelse för det demokratiska samhällsskicket och dess förutsättningar.

För att öka deltagarnas möjligheter att aktivt påverka utvecklingen i det demokratiska samhället, skall undervisningen ge deltagarna tillfälle att öva färdigheter som att tala, läsa och skriva. Den skall utgå från kursdeltagarnas erfarenheter, behov och intressen och därigenom stärka och utveckla deras självkänsla.

Undervisningen skall vidare inriktas på att förbättra kursdeltagarnas förmåga att söka och värdera information.

Huvudmoment

Undervisningen skall organiseras så att deltagarna får använda olika arbetsformer och utveckla ett aktivt kunskapssökande. Samarbete mellan deltagarna skall eftersträvas liksom samverkan med andra ämnen.

Deltagarna skall ges tillfälle att ta del av olika slags källmaterial och historiska framställningar samt öva färdigheten i att kritiskt granska och bedöma uppgifterna i materialet.

Introduktion i historia

Historieskrivningens problem.

Olika historieuppfattningar.

Historiens indelning i perioder och epoker.

Varför läser man historia?

Världen efter 1945. En översikt

Maktbalans och maktkamp mellan Sovjet och USA.

I-land – U-land. De grundläggande skillnaderna.

Resursslöseri – resursknapphet.

Koncentrationstendenser – decentraliseringstendenser.

Masskultur – finkultur – folklig kultur.

Från fattigvård till socialvård.

Kamp om makt och inflytande. Ett tema

Stalins Sovjet och Hitlers Tyskland: två diktaturer, yttringar, bakgrund och framväxt.

Frankrike och Sverige: två demokratier, yttringar, bakgrund och framväxt.

Maktspel i europeiska länder före 1789

Ständermakt, råds makt, kungamakt i Sverige

Den absoluta furstemakten och dess framväxt

Kampen mellan påve och kejsare under medeltiden

Bondeuppror och frihetssträvanden

Några styrelseformer i Grekland och Rom – slavsamhället
Den ofullständiga demokratin i Aten
Republik och kejsarmakt i Rom
Slavuppror

Antiken – en kulturhård

Myter och mytologiska gestalter som återkommer i västerländsk kultur.

Konstföremål och byggnadskonst.

Tankevärld och teknik.

Skriftspråkets uppkomst och utveckling.

Några ekologiska problem.

Geografi

Timplan etapp I

45

Mål

Undervisningen i geografi skall utgå från kursdeltagarnas erfarenheter, behov och intressen. Den skall bidra till deltagarnas personlighetsutveckling och stärka dem i deras roll som medborgare.

Undervisningen skall ge kunskaper om skilda natur- och kultur-geografiska miljöer på jorden. Den skall spegla ett ekologiskt synsätt på människa – resurser – resursutnyttjande och belysa frågor som rör mänsklighetens överlevnad i en värld av bristande resurser, överbefolkningshot och miljöförstöring.

Deltagarna skall få ökad förmåga att förstå hur samhället i vårt land och i andra länder planeras vad gäller försörjningsfrågor, befolkningsproblem, bebyggelse, näringsliv samt användning av råvaru- och energitillgångar.

Undervisningen skall inriktas på att förbättra kursdeltagarnas förmåga att söka och värdera information, bli med avseende på att jämföra och dra slutsatser av olika kartor, diagram och bilder.

Huvudmoment

Undervisningen skall organiseras så att deltagarna får använda olika arbetsformer och utveckla ett aktivt kunskapssökande. Samarbete mellan deltagarna skall eftersträvas liksom samverkan med andra ämnen.

Rumsliga aspekter

Kartans betydelse. Profiler, diagram och statistiskt material.

De naturgeografiska sammanhangen

Krafter som påverkar jordytan.

Faktorer som bestämmer jordens olika klimat- och vädertyper.

Växtlighet och markanvändning.

Klimatets, jordmånens och berggrundens betydelse för olika ekosystem.

Energi- och råvarutillgångar

Jordens råvaru- och energitillgångar.

De ekonomisk – geografiska sammanhangen

Befolkning och bebyggelse.

Näringsliv. Samhällsplanering.

Orsaker till och konsekvenser av den ojämna befolkningsfördelningen.

Miljöfrågor

Miljöproblem och miljöpolitik på olika håll i världen.

Biologi

Timplan etapp I

80

Mål

Undervisningen i biologi skall utgå från kursdeltagarnas erfarenheter, behov och intressen. Genom egna undersökningar och experiment skall kursdeltagarna skaffa sig kunskaper, som stärker deras ekologiska grundsyn: på sig själva, på naturen och på människans utnyttjande av naturresurserna. Undervisningen skall bidra till kursdeltagarnas personlighetsutveckling och stärka dem i deras roll som medborgare.

Kursdeltagarna skall skaffa sig kunskaper om människokroppens funktioner och hur dessa kan påverkas av miljön. Undervisningen skall uppmuntra till aktivt arbete för hälsofrämjande åtgärder.

Genom bland annat fältstudier skall kursdeltagarna skaffa sig kunskaper om naturens uppbyggnad och dess lagar.

Kursdeltagarna skall genom egna iakttagelser komma till insikt om hur människans verksamhet påverkar samspelet i naturen. Undervisningen skall väcka respekt för allt levande och medverka till att kursdeltagarna lär sig förstå människolivets villkor och till att de blir medvetna om sitt ansvar för den framtida utvecklingen.

Undervisningen skall vidare inriktas på att utveckla kursdeltagarnas förmåga att söka och värdera information. Den skall också ge kursdeltagarna den överblick över ämnesområdet som de behöver för val av yrkesutbildning och fortsatta studier.

Huvudmoment

Arbetet skall ge kursdeltagarna tillfälle att formulera problem,

ge förslag till lösningar, pröva dessa genom experiment och själva försöka bedöma resultaten. Därigenom kan deltagarna lära sig tillämpa ett naturvetenskapligt arbetssätt, en färdighet som kan vidareutvecklas inom kursens fördjupningsdel. Experimenten skall så nära som möjligt anknyta till företeelser i vardagslivet och i naturen.

Människan i sin miljö

Grunddragen i cellens byggnad och dess utbyte med omgivningen. Encellighet. Den flercelliga människan.

Kroppens transport av material och utbyte med omgivningen. Vikten av kostens sammansättning och kvalitet. Vikten av ren luft och rent vatten.

Regleringen av den inre miljön. Kroppens svar på yttre signaler och receptorerna för dessa.

Friskvård. Motion och kondition. Olika arbetsmiljöers inverkan på människan. Egenvård och grundläggande olycksfallsvård. Läkemedel och beroendeframkallande medel.

Fortplantningen. Orientering om nedärvningen hos människan.

Naturen

Undersökning av någon naturtyp i fält.

Fotosyntesen som länk mellan det levande och det icke-levande. Växters och djurs andning. Nerbrytarnas roll i naturen. Näringspyramider och näringsvävar. Stabila och instabila ekosystem samt något om regleringsmekanismerna i ett ekosystem.

Vanliga växter och djur och deras anpassning till sin miljö. Grunddragen i utvecklingsläran.

Människan och naturen

Människans försörjning förr och nu. Monokulturernas konsekvenser. Slutna och brutna kretslopp.

Luft-, vatten- och markvård.

Miljögifternas konsekvenser och biologiska alternativ till miljögifterna.

Levnadsstandard och livskvalitet. Hur den enskilda människan genom engagemang i exempelvis den lokala naturvården kan påverka den framtida utvecklingen.

Kemi

Timplan etapp I

60

Mål

Undervisningen i kemi skall utgå från kursdeltagarnas erfarenheter, behov och intressen. Den skall bidra till deltagarnas personlighetsutveckling och stärka dem i deras roll som medborgare.

Genom ett undersökande arbetssätt, byggt på experiment och iakttagelser, skall kursdeltagarna vidga och fördjupa sina kunskaper om kemins roll i naturen och i människans verksamhet.

Undervisningen skall ge en orientering om

- grundläggande begrepp inom kemin,
- upptäckter och uppfinningar av betydelse för vårt moderna industrisamhälle,
- den nutida utvecklingen inom kemin.

Kursdeltagarna skall genom studierna bli medvetna om hur användningen av kemiska kunskaper förändrar våra levnadsvillkor och vilka risker användningen kan medföra.

Undervisningen skall vidare inriktas på att utveckla kursdeltagarnas förmåga att söka och värdera information. Den skall också ge deltagarna den överblick över ämnesområdet som de behöver för val av yrkesutbildning och fortsatta studier.

Huvudmoment

Genom att formulera problem, ge förslag till lösningar, testa dessa genom experiment och värdera resultaten skall kursdel-

tagarna lära sig tillämpa ett naturvetenskapligt arbetssätt, en färdighet som kan vidareutvecklas inom kursens fördjupningsdel. Experimenten skall så nära som möjligt anknyta till företeelser i vardagslivet eller naturen.

Atomer och joner

Grundämne och kemisk förening. Atomernas byggnad. Hur joner uppkommer. Symboler för de vanligaste grundämnena. Formler för några enkla kemiska föreningar. Modeller för atom- och molekylbegreppen.

Jonföreningar

Några vanliga salter, hur de bildas och vilka egenskaper de har. Den kemiska bindningen i salter.

Kemiska reaktioner

Några reaktioner mellan grundämnena och mellan enkla kemiska föreningar.

Vatten och andra små molekyler

Vattnets kemiska och fysikaliska egenskaper. Vattenmolekylens struktur. Den kemiska bindningen i vattenmolekylen. Andra vanliga små molekyler och deras egenskaper.

Syror och baser

Sur och basisk vattenlösning och deras egenskaper. Neutraliseringsreaktioner. Metallers reaktioner med syror och baser.

Föreningar uppbyggda av stora molekyler

Viktiga ämnesgrupper med vardagsanknytning såsom petroleumprodukter, plaster, proteiner, cellulosa och stärkelse.

Kemiska tillämpningar inom teknik och vardagsliv

Utgående från någon kemisk industri eller annan verksamhet studeras exempel på hur kemiska ämnen används i vardagslivet och vilka risker som är förknippade med denna användning.

Materiallära med inriktning mot vanliga ämnen som kemikalier i hemmet, plast och järn.

Fysik

Timplan etapp I

90

Mål

Undervisningen i fysik skall utgå från kursdeltagarnas erfarenheter, behov och intressen. Den skall bidra till kursdeltagarnas personlighetsutveckling och stärka dem i deras roll som medborgare.

Genom egna experiment och iakttagelser skall deltagarna vidga och fördjupa sina kunskaper om fysikens roll i naturen och i människans verksamhet.

Undervisningen skall ge en orientering om dels de upptäckter som format vår världsbild och världsbildens ständiga förändring till följd av nya upptäckter, dels uppfinningar av betydelse för vårt moderna industrisamhälle.

Genom undervisningen skall kursdeltagarna skaffa sig kunskaper om den tekniska utvecklingen och om hur tekniken påverkar vår tillvaro. Därigenom förbättras deltagarnas möjligheter till att aktivt engagera sig i frågor som rör vår framtid i ett tekniskt komplicerat samhälle.

Undervisningen skall vidare inriktas på att utveckla kursdeltagarnas förmåga att söka och värdera information. Den skall också ge den överblick över ämnesområdet som kursdeltagarna behöver för val av yrkesutbildning och fortsatta studier.

Huvudmoment

Genom att formulera problem, ge förslag till lösningar, testa

dessa genom experiment och värdera resultaten skall kursdeltagarna lära sig tillämpa ett naturvetenskapligt arbetssätt, en färdighet som kan vidareutvecklas inom kursens fördjupningsdel. Experimenten skall så nära som möjligt anknyta till företeelser i vardagslivet eller naturen.

Vår världsbild

Orientering om universums uppbyggnad. Jordens plats i ett föränderligt universum. Upptäckter som format vår världsbild.

Materia

Materiens uppbyggnad. Materiens former. Temperatur och värmeutvidgning. Mätningar för bestämning av massa, volym och densitet. Grundläggande egenskaper hos vätskor och gaser.

Kraft och rörelser

Mätningar för bestämning av tid och hastighet. Krafters verkan och exempel på olika krafter som tyngd och friktion. Enkla tillämpningar på tröghet. Orientering om uppfinningar inom mekaniken och deras betydelse för samhällets utveckling.

Elektricitet och magnetism

Elektriska laddningar. Enkla kretsar för åskådliggörande av elektricitet i vardagslivet. Elfaran i hemmet. Magnetisk kraftverkan. Jordens magnetfält. Orientering om elektricitetens roll för utvecklingen inom teknik och industri.

Ljus

Ljusets utbredning, reflektion och brytning. Ljus och färger. Avbildning i ögat. Orientering om optiska hjälpmedel som t ex glasögon, kikare och förstoringsglas.

Ljud

Ljudets utbredning. Orientering om örats känslighet för ljudstyrka, frekvensområde och buller.

Energi

Kännedom om energiformer som lägesenergi, rörelseenergi, värmeenergi, strålningsenergi, elektrisk och kemisk energi. Energiomvandlingar som kan iaktas i naturen. Energiförsörjning och enkla beräkningar på energi och effekt. Orientering om olika energikällor och deras påverkan på miljön. Åtgärder att spara energi.

Franska

Timplan etapp I

180

Mål

Genom undervisningen i franska skall deltagarna uppnå förmåga att kommunicera på språket. Undervisningen skall leda till en sådan språkförmåga att deltagarna kan, vill och vågar använda språket i vardagliga situationer i kontakter med fransktalande människor i Sverige och utomlands. Deltagarna skall kunna söka och ge information på franska.

Undervisningen i franska skall medverka till att deltagarna får ett stärkt självförtroende. Den skall också väcka nyfikenhet och lust att lära känna främmande kulturer, både europeiska och utomeuropeiska. Därigenom kan undervisningen bidra till att ge internationell orientering, förståelse för och en känsla av samhörighet med människor med annan kultur och andra livsvillkor.

Undervisningen skall syfta till att deltagarna får intresse för och förmåga att hålla språkkunskaperna vid liv så att de kan bygga vidare på dem vid fortsatta studier, i vardags- och yrkesliv.

Undervisningen skall utgå från varje kursdeltagares erfarenheter, behov och intressen. En behovsanpassning innebär att deltagaren skall placeras in på rätt nivå. Hänsyn måste tas till varierande ålder och skiftande bakgrund.

Undervisningen i franska syftar till att kursdeltagaren skall kunna

- följa och förstå det viktigaste som sägs i långsamt och tydligt tal som rör vardagliga saker,
- med korta repliker göra sig förstådd i ofta förekommande vardagliga situationer, ställa frågor och efter förberedelse lämna begriplig information om sig själv och sina levnadsförhållanden,

□ förstå det viktigaste i enkel text som handlar om bekanta ämnen och med hjälp av lexikon nå en mera fullständig förståelse av sådan text,

□ begripligt formulera mycket enkla och korta skriftliga meddelanden.

Huvudmoment

Vid färdighetsträningen skall tyngdpunkten läggas vid kommunikationsförmågan. Brister i språkbehärsksningen är helt naturliga på denna nivå. Vid samtal måste man t ex ofta be om upprepningar och förtydliganden, och vid skriftlig produktion förekommer i regel en del formella fel.

Höra och tala

Enkla, vardagliga samtal: resesituationer utomlands, kontakter med utländska besökare i Sverige, allmänt vedertagna umgängesfraser, utbyte av information om personliga förhållanden – namn, ålder, bostad, civilstånd, yrke, intressen m m – korta telefonsamtal.

Övningar, styrda och friare, för att kursdeltagarna skall uppnå förmåga att dels uppfatta huvudinnehållet i en tydlig muntlig framställning kring välkända ämnen, dels själva kunna bidra med sammanhängande repliker, eventuellt efter viss förberedelse. Genom övningarna skall kursdeltagarna också bygga upp det passiva och aktiva ordförrådet.

Metoder att vid samtal skaffa sig önskad information i sakfrågor och nå fram till exakt förståelse på viktiga punkter.

Övningar i uttal och intonation för att underlätta den muntliga kommunikationen.

Inläring av grammatik, ord och fraser genom bundna talövningar.

Läsa

Läsning av olika slags text på olika sätt: för att förstå det väsentligaste i texten och för att nå full förståelse av den.

Texterna skall ge kursdeltagaren information och upplevelse. De bör vara av olika slag, exempelvis berättelser, beskrivningar, meddelanden och anvisningar och spegla olika sociala och geografiska miljöer. Även autentiskt textmaterial bör förekomma.

Övningar i att använda lexikon och söka information i olika slags källor, t ex kataloger, annonser och broschyrer.

Översiktlig läsning av längre men lätta texter för att kursdeltagaren skall få ökad läsförståelse och vidga sitt passiva ordförråd.

Kursdeltagaren bör uppmuntras att läsa på egen hand. För sitt personliga val av läsning behöver deltagarna ha tillgång till olika texter, såväl skönlitteratur som sakprosa.

Skriva

Bundna skrivövningar för inlärnin g av grammatik, ord och fraser. Diktamen.

Övningar i vardagslivets skrivsituationer, t ex att lämna meddelanden och att fylla i blanketter.

Samhälls- och kulturorientering

Samhällsförhållanden och företeelser inom vardagsliv, geografi, politik m m i franskspråkiga länder.

Övning i att själv söka sig fram till de sociala, historiska och kulturella bakgrundsfakta som krävs för att man rätt skall kunna tolka det man läst eller hört på franska.

Tillfälle att utnyttja svenska nyhetsmedier – press, radio och TV – för att följa aktuella händelser i franskspråkiga områden.

Tyska

Timplan etapp I

180

Mål

Genom undervisningen i tyska skall deltagarna uppnå förmåga att kommunicera på språket. Undervisningen skall leda till en sådan språkförmåga att deltagarna kan, vill och vågar använda språket i vardagliga situationer i kontakter med tysktalande människor i Sverige och utomlands. Deltagarna skall kunna söka och ge information.

Undervisningen i tyska skall medverka till att deltagarna får ett starkt självförtroende. Den skall också väcka nyfikenhet och lust att lära känna främmande kulturer. Undervisningen kan därmed bidra till att ge internationell orientering och skapa förståelse för och en känsla av samhörighet med människor med annan kultur och andra livsvillkor.

Undervisningen i tyska skall syfta till att deltagarna får intresse för och förmåga att hålla språkkunskaperna vid liv så att de kan bygga vidare på dem vid fortsatta studier, i vardags- och yrkesliv.

Undervisningen skall utgå från varje kursdeltagares erfarenheter, behov och intressen. En behovsanpassning innebär att deltagaren skall placeras in på rätt nivå. Hänsyn måste tas till varierande ålder och skiftande bakgrund.

Undervisningen i tyska syftar till att kursdeltagaren skall kunna

- följa och förstå det viktigaste som sägs i långsamt och tydligt tal som rör vardagliga saker,
- göra sig förstådd i en rad vanliga vardagliga situationer, ställa frågor och lämna enkla uppgifter om sig själv och sina levnadsförhållanden,

förstå det viktigaste i enkel text som handlar om bekanta ämnen och med hjälp av lexikon nå en mera fullständig förståelse av sådan text,

begripligt formulera enkla och korta skriftliga meddelanden.

Huvudmoment

Vid färdighetsträningen skall tyngdpunkten läggas vid kommunikationsförmågan. Brister i språkbehärskningen är helt naturliga på denna nivå. Vid samtal måste man t ex ofta be om upprepningar och förtydliganden och vid skriftlig produktion förekommer i regel en del formella fel.

Höra och tala

Enkla, vardagliga samtal: resesituationer utomlands, kontakter med utländska besökare i Sverige, allmänt vedertagna umgängesfraser, utbyte av information om personliga förhållanden – namn, ålder, bostad, civilstånd, yrke, intressen m m – korta telefonsamtal.

Övningar, styrda och friare, för att kursdeltagarna skall uppnå förmåga att dels uppfatta huvudinnehållet i en tydlig muntlig framställning kring välkända ämnen, dels själva kunna bidra med sammanhängande repliker, eventuellt efter viss förberedelse. Genom övningarna skall kursdeltagarna också bygga upp det passiva och aktiva ordförrådet.

Metoder att vid samtal skaffa sig önskad information i sakfrågor och nå fram till exakt förståelse på viktiga punkter.

Övningar i uttal och intonation för att underlätta den muntliga kommunikationen.

Inläring av grammatik, ord och fraser genom bundna talövningar.

Läsa

Läsning av olika slags text på olika sätt: för att förstå det väsentligaste i texten och för att nå full förståelse av den.

Texterna skall ge kursdeltagaren information och upplevelse. De bör vara av olika slag, exempelvis berättelser, beskrivningar, meddelanden och anvisningar och spegla olika sociala och geografiska miljöer. Även autentiskt textmaterial bör förekomma.

Övningar i att använda lexikon och söka information i olika slags källor, t ex kataloger, annonser och broschyrer.

Översiktlig läsning av längre men lätta texter för att kursdeltagaren skall få ökad läsförståelse och vidga sitt passiva ordförråd.

Kursdeltagarna bör uppmuntras att läsa på egen hand. För sitt personliga val av läsning behöver deltagarna ha tillgång till olika texter, såväl skönlitteratur som sakprosa.

Skriva

Bundna skrivövningar för inläring av grammatik, ord och fraser. Diktamen.

Enkla berättelser och beskrivningar med hjälp av stödord och/eller bilder. Sammanfattning av läst text.

Övningar med anknytning till några vanliga vardagliga skrivsituationer, t ex att lämna ett skriftligt meddelande och att skriva ett enkelt brev eller vykort.

Samhälls- och kulturorientering

Samhällsförhållanden och företeelser inom vardagsliv, geografi, politik m m i tyskspråkiga länder.

Övning i att själv söka sig fram till de sociala, historiska och kulturella bakgrundsfakta som krävs för att man rätt skall kunna tolka det man läst eller hört på tyska.

Tillfälle att utnyttja svenska nyhetsmedier – press, radio och TV – för att följa aktuella händelser i tyskspråkiga områden.

Hemspråk

Mål

Undervisningen i hemspråk skall utgå från kursdeltagarnas erfarenheter, behov och intressen. Den skall bidra till deltagarnas personlighetsutveckling och stärka dem i deras roll som samhällsmedlemmar.

Ett viktigt mål för hemspråksundervisningen är att främja kursdeltagarnas möjligheter till aktiv tvåspråkighet. Genom undervisningen skall deltagarna befästa och fördjupa sina kunskaper om hemspråkets byggnad och struktur och öka sin språkliga medvetenhet. Undervisningen skall i största möjliga utsträckning omfatta jämförelser mellan kursdeltagarnas hemspråk och svenska för att ta till vara och stärka deras kunskaper i båda språken.

Kursdeltagarna skall utveckla sin språkliga säkerhet så att de vill och vågar använda hemspråket i olika tal- och skrivsituationer och kan finna klara och nyansrika uttryck för åsikter, tankar och känslor. De skall vidare förbättra sin förmåga att läsa och förstå texter av olika slag; att inhämta nya kunskaper, söka och värdera information. Genom iakttagelser och diskussioner skall kursdeltagarna bli medvetna om språkets användning i olika situationer och för olika syften och få kunskap om språkbruket hos olika grupper i samhället.

Kursdeltagarna bör få erfara att litteraturen, samtidigt som den är en kunskapskälla, också erbjuder läsarna estetiska upplevelser, glädje och rekreation.

Undervisningen skall medverka till att deltagarna får kunskaper om och förståelse för såväl livsvillkor och livsmönster i ursprungslandet som den egna gruppens situation i Sverige. Den

skall förbättra deltagarnas möjligheter att ta ställning till kulturella värden både i hemlandet och i Sverige och därigenom öka deras valfrihet.

Att tillhöra en etnisk minoritetsgrupp kan under vissa förhållanden upplevas som en påfrestning. Undervisningen skall motverka denna tendens och bidra till att deltagarna får ökad självkänsla. Därigenom kan de lättare känna gemenskap med människor i Sverige och samhörighet med både den egna och den svenska kulturen.

Huvudmoment

Eftersom undervisningen i hemspråk riktar sig till många olika invandrar- och minoritetsgrupper måste tillämpningen av kursplanen anpassas till de olika grupperna, deras vitt skilda språk och kulturer.

Vad gäller språkriktighet och grammatik bör övningarna inriktas på den praktiska nyttan vid användning av språket. Undervisningen skall också läggas upp med tanke på att kursdeltagarnas kunskaper och färdigheter i hemspråket skall vara ett stöd vid inläring av svenska och andra språk.

En strävan bör vara att hålla samman ämnet som en helhet där de olika delarna stöder varandra. I undervisningen kommer därför de olika huvudmomenten i stor utsträckning att integreras.

Undervisningen bör ge kursdeltagarna möjlighet att pröva olika arbetsformer och utveckla ett aktivt kunskapssökande.

Tala och lyssna

Kursdeltagarna skall förbättra sin förmåga att

- uppfatta och analysera vad som sägs i olika talsituationer,
- uttrycka sig klart, konkret och logiskt, variera ordval och uttryckssätt och medvetet anpassa språk och framställning till vad som krävs i olika talsituationer,
- informera, berätta, beskriva, diskutera aktuella problem, argumentera, uttrycka känslor och åsikter,
- använda intervjuer, diskussioner och samtal som arbetsformer.

Läsa

Undervisningsmaterialet bör bestå av tidningar, tidskrifter och andra texter som belyser aktuella företeelser i hemlandet samt skön- och facklitteratur. Skönlitteraturen skall omfatta ett urval av hemlandets klassiska och moderna litteratur.

Arbetet inriktas på att kursdeltagarna utvecklar sin förmåga att

läsa och reflektera över olika slags texter för att få kunskaper om andra människors situation och förhållanden, förståelse för relationer mellan människor och grupper och perspektiv på sin egen situation,

anpassa sitt sätt att läsa till textens art och syftet med läsningen,

analysera och kritiskt granska hur åsikter, värderingar och attityder präglar texter av olika slag och hur våra egna förväntningar och värderingar påverkar vårt sätt att uppfatta och tolka texter,

iaktta och reflektera över hur olika sätt att bygga upp en text påverkar läsarens upplevelser och intryck,

använda ordböcker och uppslagsböcker,

utnyttja bibliotekets resurser.

Skriva

Kursdeltagarna skall utveckla sin förmåga att

formulera sig klart och tydligt,

anteckna och sammanfatta, bearbeta och redovisa inhämtade kunskaper samt dokumentera händelser och beslut i text arbetsredogörelser och protokoll,

berätta och reflektera över personliga upplevelser, beskriva förhållanden och problem och argumentera för idéer och åsikter i syfte att påverka och förbättra,

formulera ansökningar och fylla i blanketter,

skriva enligt vedertagna normer för språkriktighet, stavning och interpunktion.

Språkriktighet och språklig orientering

Kursdeltagarna skall få kunskap om

- förhållandet mellan form och funktion i hemspråket,
- hemspråkets byggnad och struktur,
- språkets utveckling,
- normer för språkriktighet,
- användningen av språket i olika sammanhang och för olika syften; hur ord och uttryck svarar mot vad man vill säga och hur språket påverkar vår uppfattning om omvärlden och våra tankar och åsikter,
- språkbruket hos olika grupper, skillnader mellan talspråk och skriftspråk, vardagsspråk och offentligt språk; dialekter.

Samhälls- och kulturorientering

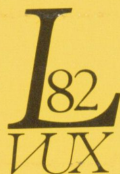
Deltagarna skall utvidga sina kunskaper om den egna kulturella bakgrunden: litteratur, kulturtraditioner, företeelser i vardagslivet, religion, historia och geografi. De skall också få information om

- aktuella samhällsförhållanden i hemlandet, t ex utbildningsfrågor och arbetsmarknad, ekonomiska och politiska frågor,
- den svenska arbetsmarknaden, företrädesvis utbildningsvägar och yrken där kunskaper i hemspråket är en tillgång eller ett krav.

GÖTEBORGS
UNIVERSITETSBIKLIOTEK
BIBLIOTEKET I MÖLNDAL

TILLHÖR REFERENSBIBLIOTEKET
UTLÄNAS EJ

LÄROPLAN FÖR KOMMUNAL VUXENUTBILDNING Allmän del

Mål och riktlinjer • Timplaner • Kursplaner

Läroplan för kommunal vuxenutbildning, Lvux 82 består av två delar, en allmän del och ett kommentarmaterial till denna.

Allmän del innehåller inledning, mål och riktlinjer, timplaner och kursplaner.

Kommentarmaterialet utges och förnyas fortlöpande. Det innehåller inga föreskrifter. Avsikten är att materialet ska belysa aktuella frågor och problem och dessutom diskutera alternativa metoder att arbeta i den riktning som målen för komvux anger.

Läroplanen utges av LiberUtbildningsförlaget i samarbete med Skolöverstyrelsen.